

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ СЕНАТА КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ГОДИНА 8

БЕОГРАД, 1939 ГОДИНЕ

КЊИГА I

V РЕДОВНИ САСТАНАК

СЕНАТА КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ДРЖАН 22 МАРТА 1939 ГОДИНЕ У БЕОГРАДУ

ПРЕТСЕДАВАЛИ:

Претседник
Др. АНТОН КОРОШЕЦ

и

Потпретседници
Др. МИЛЕ МИШКУЛИН и Др. БУРА КОТУР

Секретар
БУРО ВУКОТИЋ

Присутни су г. г. Министри: Претседник Министарског савета и Министар унутрашњих послова **Драгиша Цветковић**; Министар саобраћаја др. **Мехмед Спахо**; Министар грађевина др. **Михо Крек**; Министар без портфеља др. **Цафер Куленовић**; Министар без портфеља **Франц Сној**; Министар пошта, телеграфа и телефона **Јован Артипармаковић**; Министар шума и рудника **Љубомир Пантић**; Министар без портфеља др. **Бранко Миљаш**; Министар пољопривреде инж. **Никола Бешлић**; Министар физичког васпитања народа **Ђуро Чејовић**, и Министар финансија **Војин Ђуричић**.

НАСТАВАК СЕДНИЦЕ У 17,15 ЧАСОВА

Претседник др. Антон Коросец: Настављамо прекинуту седницу. За лично објашњење јавио се г. сенатор Глушац.

Др. Васо Глушац: Господо сенатори, данас пре подне у току свога говора лично ме је напао г. Грга Анђелиновић ради мога преласка из Југословенске националне странке у Југословенску радикалну заједницу. Немајући ништа друго да ми пребаца у моме досадашњем политичком животу и раду, безразложно ми и ружно импутира, да сам ја то учинио тобоже из неких егоистичних разлога. Господин Анђелиновић као да је заборавио, да се је са вођством Југословенске националне странке начелно разишло читаво једно крило те странке, у коме се налази велики број одличних политичких људи и Срба и Хрвата. Међу тим људима нашао сам се и ја, и с обзиром на посебне политичке прилике код нас у Босни и Херцеговини ступио сам у редове Југословенске радикалне заједнице, која по своје политичком програму заступа она начела, што их је раније заступала Југословенска национална странка док сам ја у њој био. **(Др. Јосип Немец:** А данас не? — **Иван Пуцел:** Сада је код

одличних.) А што се тиче неких егоистичних разлога што ми их импутира г. Анђелиновић, на то могу одговорити ово: У своме националном и политичком раду никада се нисам руководио егоистичним разлозима. Увек сам ишао светла образа кроз живот, руководећи се само чистим идеализмом и патриотизмом, што доказује и данашње моје незавидно материјално стање. Да сам ја био егоиста могао сам то много раније искористити, јер су ме моји земљаци још 1919 године послали у Прво привремено претставништво. Али ја то нисам чинио, као што су чинили многи други, мењајући и странке и програме, да би успели у ономе што мени данас импутира г. Анђелиновић. (Гласови на десници: Тако је! Добро!)

Претседник др. Антон Коросец: Реч има сенатор г. Пуцел.

Ivan Pucelj: Posle iscrpnog govora moga prijatelja Kramera, koji ste sigurno vrlo pažljivo saslušali, ne bi imalo mnogo što da se kaže od onog što bi u današnjoj nervozni moglo i vas i našu javnost da interesuje. Ali da ispunim svoju dužnost i da se poslužim pravom koje mi daje mandat, a naročito kada

je to za nas senatore tako retka prilika, kada se gotovo samo jedan put u godini javljamo, nisam mogao, a da se ne javim za reč i da ne apelujem na vas da se strpite i saslušate me nekoliko minuta.

Izgleda da nije više moderno da se u budžetskoj debati bavimo pre svega sa budžetom, ali ja bih se ipak usudio da g. Ministru finansija sa ove strane predam jednu svoju originalnu misao, jer on kao čovek iz finansija i finansijske nauke, a ja kao običan seoski gazda sa četrdesetogodišnjim iskustvom o upravljanju jednog srednje dobrog seljačkog poseda, imam nekoliko tih iskustava, pa bih mu želeo to reći da to proceni, kako bi možda mogao idućeg puta ili u bližoj budućnosti da promeni gledanje Ministarstva finansija na opšte javno blagostanje, pa da uzme za osnovu, za podlogu, za merilo seljačkog blagostanja ne cene i kvantitet pšenice, nego možda koji drugi artikl kojim se bavi i koji proizvodi gotovo svaki seljak.

Kod nas je uvek za moć i snagu oporezivanja bilo merilo pšenica i kvantitet koji smo imali na raspoloženju u tom pogledu za izvoz. Pošto smatram da u našoj zemlji ima jedva 20% seljaka koji produciraju toliko pšenice da je mogu prodavati, a pošto znam da ima možda i daljih 20% seljaka koji proizvode cerealijske samo za kućnu potrebu, i da ima 60% seljaka koji nemaju dovoljno cerealijske, to smatram da je ovo jedno pogrešno merilo pa se kod nas mnogo puta na osnovu toga vrlo lakomisleno oporezuje seljak. Artikl bez koga nijedna seljačka kuća ne može da bude, artikl bez koga nijedno selo ne može da živi ni u našoj ni u drugim agrarnim zemljama, to je stoka. A stoka, Gospodine Ministre, prošle je godine pala u ceni; njen izvoz je opao kao što i kod svih drugih država, ona i sada progresivno opada od nove godine na ovamo. Prošle godine opao je naš izvoz za milijardu i četvrt i to uz garanciju prošlog režima, a sada u istom progresu opada i u prvom četvrtgodištu. Ovakav izveštaj malo je vesela vest za stočare, da su volovi na strani pali u ceni pola dinara po kilogramu. Kako ja mislim, tako misle i svi stočari cele zemlje, pa zato i kažem da ne možete imati optimističke nade u dobru letinu, ako se cene stoci u našoj zemlji tako snižavaju kao sada. Polazeći sa ove tačke gledišta, ja smatram da je ovogodišnji budžet suviše veliki. Svi budžeti, kao što dugovi ili grehovi čoveka svake se godine povećavaju, a nikad se ne smanjuju i ne znam gde će to da prestane. Zato kažem da ne možete očekivati poreskog prihoda tako dugo, dok ne zavedete progresivni sistem poreza i da se oporezivanje tako izmeni, da se glavni prihod traži od kapitalističkih preduzeća, od onih koji sa lakoćom zaraduju, a ne od ekonomski tako slabih. Ja znam da g. Ministar nije za to kriv, jer je tek nedavno došao na ovaj položaj, ali ja se nadam u njega kao u čoveka, u koga imam veliko poverenje, da će on voditi o tome računa ubuduće i da se nikada neće obraćati samo na one koji trče oko njega, jer su to obično samo kapitalističke družbe, obično samo fabrikanti i industrijalci, nego da će stupiti u vezu i sa onim malim sitnim producentom, onim malim privrednikom. Ja se nadam da ćemo samo tako izaći na pravi put i dobiti zdrav i dobar budžet s kojim bi mogao narod da bude zadovoljan. Toliko samo o tome. **(Miloš Dragović: A kad ste bili u vladi, zašto niste dali takve sugestije?)** Kad sam ja bio ministar, Vi ste bili moj pomoćnik... **(Miloš Dragović: Ko, zar ja Vaš pomoćnik?)** Ja se dobro sećam kako ste bili srećni u Novom Mestu, gde ste hvalili moju politiku. **(Miloš Dragović: Ja bio zajedno sa**

Vama? Dajem poštenu reč da to nije istina. Ako mi tako imputirate, to je skandal!) Ali ostavimo to.

Vlada g. Stojadinovića došla je na vlast pre 45 meseci. Ona je došla na vlast ne na osnovu neke sjajne pobeđe na izborima, nego onako kako je došla. Ljudi koji su došli u Narodnu skupštinu, prosto su se preselili iz politike g. Jevtića u politiku g. Stojadinovića. A kako je teklo vrbovanje u Senatu, naročito među nekim starcima, o tom bi mogao najbolje da posvedoči današnji Predsednik Vlade g. Cvetković. Ja bih ga samo potsetio na ondašnje njegove saradnike, i to u prvom redu na g. Janjića i onda g. Sokića. Posle ovako stečenog poverenja, podelila su tri partiska jerarha zemlju u raznolike interesne sfere. G. dr. Spaho uzeo je svoj deo, znamo gde, g. dr. Stojadinović svoj deo, a Slovenačka je postala corpus separatum i isključiva domena g. dr. Korošca, i njegove mlade opričine. Područje Hrvatske ostavili su u senci lažne benevolencije, misleći da mogu time uspavati Hrvate. Žrtve u mrtvima i osakaćenima pak svedoče o nečem drugom.

Pomoćnici g. Korošca dali su se divljački na posao. Zakleli su se, kao nekada Ivan Kapistran, da s krstaškim ratom istrebe sve napredne nacionalne ili ma kako opozicione protivnike klerikalne politike. Pod geslom da vrše reparacije, oni su n. pr. od 61 premeštaja kod učiteljstva — koliko je bilo tih premeštaja po potrebi službe sve do 6 januara 1929 pa do izlaska JNS iz vlade — to reparirali tako, da su u kratko vreme premestili preko 1200 učitelja po potrebi službe. Došla su otpuštanja i ljubljanski Ban je jednim samim dekretom za novu godinu 1936 otpustio i bacio na ulicu 27 mladih ljudi, jer su slučajno našli hlebac iz socijalnih motiva pod našim režimom. Mladić od 18 i 19 godina i devojka u toj dobi, ne mogu služiti ničijoj politici i sigurno njihovo nameštenje nije bilo iz političkih motiva, nego iz socijalnih pobuda. Ali samo zato jer su našli nameštenje pod našim režimom, oni su bačeni na ulicu, jer je na njihova mesta trebalo namestiti nekoliko korteša, pa se to tako repariralo. Ja sam sa ovoga mesta već lojalno priznao, da kao što je svaki režim tako je i naš pravio greške, ali je istina da je na području Slovenačke bilo to jedva 5% od onoga, šta je uradio ovih 45 meseci režim Stojadinović—Korošec. Bilo je gonjenja opštinskih odbornika, učitelja, železničara, veterinarara, sudija, geometara, policiskih činovnika, bilo je proterivanja i zapostavljanja, pa je bilo i slučajeva gonjenja iz Dravske banovine. I uvek, pa još i danas se u svakim prilikama govori, da se prave reparacije, da se prave korekture. Međutim oni su na taj način hteli samo da utvrduju u Sloveniji svoju partiju. Ali, gospodo, na području Slovenačke nigde se ne može osetiti da je JRZ, jer Slovenačka je kao što rekoš corpus separatum, pa je tako corpus separatum i u samoj JRZ bivša Slovenska ljudska stranka.

Kočevski „Slovenec“, koga izdaje jedan vrlo dobar prijatelj g. dr. Korošca, župnik Škuli, posle izbora je napisao, da su na izborima pobedila vekovna načela stare Slovenske ljudske stranke, a JRZ — kaže — to je samo zgodan oblik za saradivanje sa Beogradom. Dakle, gospodo, novine Slovenske ljudske stranke same priznaju, da je Slovenska ljudska stranka na terenu pobedila sa vekovnim načelima Slovenske ljudske stranke. **(Dr. Mehmed Spaho: Čiji se program poklapa sa programom JRZ?)** Gospodine Spaho, Vi se možete tešiti kako hoćete, ali Vi se dobro sećate, što sam ja rekao 1936 godine. Ja ne bih hteo biti toliko pakostan da to kažem. Ali ima mnogo gospode koja su to čula kada sam to rekao, a ona go-

spoda koja to nisu čula, neka izvole zaviriti u Stenografske beleške, pa neka vide, ako nisam pogodilo sudbinu g. dr. Stojadinovića. (*Ministar saobraćaja dr. Mehmed Spaho*: Stalna na tom svetu samo mena jest!)

Ja sam ubeden, a imam za to i dokumenata, kadkod je bio nosilac političke situacije u Beogradu slovenački klerikalizam, brzo je išlo po zlu i brzo je išlo sve niz vodu. Evo, gospodo senatori, pogledajte 1919 godinu, evo vam Davidovića 1924. godine, evo vam Velje Vukičevića 1928 godine, pa evo g. Stojadinovića po istom receptu stigla je ista sudbina, a ta sudbina zadesiće i g. Cvetkovića. Uveren sam, pošto je sudelovanje klerikalizma bilo uvek fatalno, da će tako isto i sada biti.

Ali vidite, gospodo senatori, mi imamo od početka februara novu vladu i vođa dr. Stojadinović je pao. Blagodareći vrlo kavaljerskoj cenzuri, žali Bože samo u tom pogledu, znamo zašto je pao. On je bio protiv sporazuma i spremao je fašističku diktaturu. Akoprem je malo za čuđenje, kako je mogao taj svakako spretan i sposoban lisac da krije te gadne namere punih 44 meseci, te da se njegovoj bistroj okolini tek sada posrećilo da to otkrije, ipak je bolje, da je to bar sada učinjeno, dakle svakako na vreme. Zaista nam je rečeno, da je to nameravao sprovesti sa amandmanima, a kakav je postupak sa amandmanima, znamo svi, a pored toga vidimo, da su neki amandmani ostali baš u resoru bivšeg ministra socijalne politike, sadašnjega Pretsednika vlade, kao na primer oni o otpuštanju lekara, o komesarima i t. d.

To su amandmani koji tako mirišu na pripremanje fašističke diktature, pa bih ja teško verovao, da gospoda koja čine sadašnju vladu nisu bila za diktaturu. S druge strane znam, da od godine 1935 nije bilo drugo nego diktatura. Ali oni kažu, da je sada nova vlada i dali su neku deklaraciju i traže sada od nas da im mi verujemo. Nova vlada, stari kvasac, staro testo, taze hlebac. Göthe kaže: Die Botschaft hör' ich wohl, allein mir fehlt der Glaube. Ja kažem, čujem ali ne verujem. I zašto ne verujem? Ne verujem zato, jer ja sam na primer tako razumeo deklaraciju i dolazak ove vlade, da ona ima da svrši tri glavne zadaće. Prvo da se pokaje, pa da brzo ispravi sve grehove koje je zgrešila od 24 juna 1935 godine i da tako na delu pokaže, da je istinski, akoprem od staroga kvasca i testa, ipak nov, svež hlebac. Medutim od 4 februara, kako živi i životari donekle na belom hlebu, ova vlada osim lepih reči ništa drugo nije donela. Rečeno je da se bar one krivice i ona zla dela, koja su činjena za vreme izbora kao osveća, posle izbora isprave. Gospodo, medutim, ja vam kažem i govorim kao dobar poznavalac slovenskih prilika, da ni jednog takvog slučaja do danas nemamo. Nego čak, znam naprotiv, kada je g. Cvetković kao Ministar unutrašnjih dela brzojavio Banu Dravske banovine g. Natlačenu, da odmah obustavi progone, da ispravi krivice i nepravde učinjene posle izbora onima koji su glasali za listu dr. Mačeka, g. Natlačen je to shvatio kao da važi samo za područje Ministarstva unutrašnjih dela, a svakog drugog da se ne tiče, pa je rekao: „Takvih slučajeva u našoj Banovini nema!“ Ali takvih slučajeva ima i ovo što vi tvrdite g. Šaubahu da je istina, ja kažem da nije istina. (*Dr. Fran Šaubah*: Dajte dokaze!) Evo vam i nekoliko dokaza: Ljubljanska poštanska direkcija naredila je nekim ugovornim poštaricama, da odmah otpuste svoju privatnu posluđu, svoga momka, koji je glasao za listu dr. Mačeka. Takav slučaj se desio u Moravčah, a ima ih više, samo nemam ovde korespondencije,

mislim u Dobu i t. d., glavno je da takvih slučajeva ima. Ljubljanska poštanska direkcija nije sigurno naredila po svome uverenju, nego na pristanak Odbora bivše Slovenske ljudske stranke, sada JRZ, nazvane u Ljubljani. (*Fran Smodej*: Radi glasanja sigurno niko nije otpušten, ako je bilo, onda su sigurno drugi razlozi!) Kakvi razlozi treba da budu kada se ugovorna poštarica tera da otpusti svoju posluđu? (Glasovi iz većine: neposlušnost!) To treba ona da ceni, dragi Miloše, o poslušnosti svoga momka, a niko ne može da joj naredi da ga zbog neposlušnosti otpusti. (Glas iz većine: valjda iz seks epila!) I vi se smešite, ali znajte, imati lebac za 250, 300.— dinara na mesec, pa taj lebac izgubiti, onda su svi vicevi krvoločni tom prilikom, gospodine bane, (*Ministar saobraćaja dr. Mehmed Spaho*: Šta ste vi radili, gospodine Pucelju? Vi ste zaboravili, ja to znam!) Ništa ovakvoga nisam radio. (*Ministar saobraćaja Dr. Mehmed Spaho*: Radili ste gore!)... Ova tri slučaja koja sam već pomenuo u Senatu i za koja primam političku odgovornost, ali ovo nisam ja uradio. (*Ministar saobraćaja dr. Mehmed Spaho*: Mnogo gore ste radili! Vi ste to zaboravili!) Isto tako branite, Gospodine Ministre, kao 1936 godine, samo manje vatreno!

Gospodo, ugovorna poštarica na Krki, Srez Litijska, je otpuštena, mislim 20 januara, bez ikakvog otkaza, bez ikakve prijave, bez ikakvog saslušanja, nego direktno iz Beograda. Obratim se sadašnjem G. Ministru pošta, nažalost ga nema ovde, zašto je ova ugovorna poštarica koja ima 17 godina službe, protiv koje nikada nije bila nikakva žalba, koja je toliko omiljena u narodu, da su prijatelji sakupili za nju preko 700 potpisa, a ta poštanska okolina je veoma malena, zašto je otpuštena, kaže sadašnji Ministar da je otpuštena pošto se je ogrešila o pravila službe. Ako se i ogrešila o pravila službe, držim, mora valjda i sama Poštanska direkcija u Ljubljani nešto da zna, pa sam se lepo raspitao kod ljubljanske Poštanske direkcije, ali sam video da ništa ona ne zna. A kad prva instancija, dakle ona, koja je nadležna, koja vodi nadzor, koja kvalificira i nadzirava osoblje i koja je morala da povede istragu, ako bi nešto postojalo, — kad ta prva instancija ništa ne zna, onda je to primer najcrnje kabinetne justice. Ja mislim da bi trebalo da se vi sami za ovo zauzmete i reparirate sramotu i uložite vašu reč, pa da reparirate jedan ovakav slučaj, koji je zadesio ovu poštaricu. (*Bogoljub Kujundžić*: Repariramo! — *Ministar saobraćaja dr. Mehmed Spaho*: Ako nema nikoga, sem te poštarice, lako ćemo! — Smeh na desnici). Vi se, gospodo, smežete, i mene to raduje, jer to izdaje vaše raspoloženje i vidi se, koliko imate vi razumevanja za malog, sitnog, gladnog čoveka, i koliko imate razumevanja za sirotinju. (*Miloš Dragović*: Vi ste nas naučili. — *Dr. Živadin Stefanović*: Čudi nas da je poštarica mogla biti otpuštena zbog sudelovanja na izborima prilikom glasanja. Zato se smejeimo). Ali ona je simpatizirala sa pokretom dr. Mačeka. A je li to greh, g. Korošcu?

Pretsednik dr. Anton Korošec: Molim vas, produžite govor.

Ivan Pucelj: Molim vas, kažite im da mi se ne smeju. Ona je simpatizirala Mačekov pokret i ima samo dva neprijatelja jednog župnika na Krki i opštinskog sekretara (*Bogoljub Kujundžić*: I trećega, Ministra pošta). Ovaj g. Ministar pošta ne zna, siromah, za ovaj slučaj. To je učinio Panta konj, pa je otišao. Ja se nadam da će g. Altiparmaković to ispraviti. Ali to, gospodo nisu sitnice, kojima se vi smežete. (*Miloš Dragović*: A zar je sitnica da o biv-

šem Ministru upotrebljavate takve izraze?! Kako ste nazvali g. Pantu?! Je li to dostojanstvo, koje vi tražite?!) Cekajte, ja ću se izviniti, g. Milošu. Nisam znao za njegovo ime, iskreno, pošteno ću reći. Ja sam se raspitivao, kako je prezime tome Pantu. Jedan je kazao Stojadinović, drugi Stojanović, tako nešto, pošto slabo pamtim imena. I taj čovek mi objašnjavao dalje, pa je kazao: Ako bi vi došli u Skoplje, pa pitali za to ime, niko ne bi mogao reći nego svaki bi odgovorio: Panta-konj. Ja nisam mislio da je to uvreda. Ako je to uvreda, — a ja to ne znam, — ja primam to k znanju i žalim da sam tako rekao. Da je to uvreda, ne znam, jer ovde ima puno nadimaka i niko se ne oseća uvređenim. Ja stalno čujem: Joca-pižon, i kažu, da to nije uvreda. Pa vi ste sami govorili: Ljuba-patak, pa su kazali da nije uvreda, pa Baja-Pašić, pa ste kazali da nije uvreda. Ako je u ovome slučaju uvreda, ja onda to žalim. (**Miloš Dragović:** Vi dobro znate, šta to znači!) Ne znam. (**Miloš Dragović:** Kako ne znate?!) Na moju časnu reč da ne znam. (**Miloš Dragović:** Moja časna reč da znate i da ste zlonamerno upotrebili. — *Ministar saobraćaja dr. Mehmed Spaho:* Hteli ste da budete duhoviti!) Kako duhovit; nisam to znao. (**Miloš Dragović:** Ipak je on bio ministar i ne možete tako govoriti o njemu! — **Bogoljub Kujundžić:** On je bio predstavnik jedne naše pokrajine u vladi. — **Ugrin Joksimović:** Lepa diskusija u Senatu! — *Ministar saobraćaja dr. Mehmed Spaho:* U ovako ozbiljnim časovima!)

Gospodo, mi čitamo i slušamo, kako je ova vlada za sporazum. Nas sve koji smo za sporazum radili i pre izbora i na samim izborima, oni progone baš zbog toga, jer smo radili za sporazum, pa kako vi možete onda od nas tražiti da mi vama verujemo da ste vi istinski za sporazum. Vi progonite one, koji su stvarno radili za sporazum i progonili ste nas, koji smo agitovali za listu g. dr. Mačeka. Sad vi sami kažete da hvatate veze, da ste legitimisani, da vam je narod dao poverenje da možete da razgovarate. Kako možete tako da govorite, kad ste vi i za vreme izbora progonili i kad sada posle izbora progonite one koji su već unapred dali g. Mačeku i njegovoj stranci poverenje? (**Miloš Dragović:** Vi niste govorili o sporazumu, vi ste govorili i pisali o tehničkoj saradnji!) Ja sam govorio na 37 izbornih konferencija, sastanaka, skupština i zborova i ni na jednom g. Dragović nije me slušao. Kako on može znati šta sam ja govorio. (**Miloš Dragović:** Znam, pisalo se!) Otkuda on to može da zna. (*Ministar saobraćaja dr. Mehmed Spaho:* Pa to je dokaz da je bila sloboda zbora!) Na 37 sastanaka sam govorio, ali, gospodo, kakva je bila sloboda reći ću kasnije g. Spahi. (*Ministar građevina dr. Miho Krek* nešto dobacuje.) Vi se niste ni kandidovali, niste imali kuraži da se kandidujete, niste imali kuraži da izadete bez vlasti na izbore ni 1931 ni 1935 godine. (*Ministar saobraćaja dr. Mehmed Spaho:* To je toliko neozbiljno, da vi i sami ne verujete u to!) To je činjenica, i vi svojim demantima ne možete to da osporite. (*Ministar saobraćaja dr. Mehmed Spaho:* Ja 1931 godine nisam smeo kazati svojim biračima da ne glasaju, a kamo li da izadu na izbore!) Ja nisam bio u Bosni i ne znam to, ali podvlačim činjenicu, da se partija sa vekovnim načelima nije kandidovala ni 1931 ni 1935 godine. (*Ministar građevina dr. Miho Krek:* Nije ni mogla niti je smela!) I mi nismo mogli pa smo se ipak kandidovali. (*Ministar građevina dr. Miho Krek:* Svi naši lokalni predstavnici bili su zatvoreni 1931 godine. — *Ministar*

saobraćaja dr. Mehmed Spaho: Bolje da o tome ne govorite, g. Pucej!)

Dakle ja sam na 37 skupština o tome govorio i kazao sam sasvim nešto drugo nego što mi je prebacio senator g. Dragović. Ali koliko je bilo slobode i kakvi su to bili izbori, kad žele g. Ministar Spaho i g. Ministar Krek da kažem koju reč o tome, ja ću biti toliko ljubazan pa da se odazovem tome pozivu. Gospodo, u Ljubljani imao sam zbor kod Leva. Bilo je prisutno 300 do 400 lica, i čim sam samo spomenuo „Domoljub“ iz godine 1924, broj 47, kako je onda „Domoljub“ deželno glasilo Slovenske ljudske stranke govorio o ondašnjem Ministru finansija g. dr. Milanu Stojadinoviću, ustao je mladi komesar ondašnjeg Ministra unutrašnjih dela g. dr. Korošca pa mi je oduzeo reč. Kaže: Ne možete vi citirati ovakvo jedno mišljenje o g. Stojadinoviću, i on mi je razjurio zbor koji sam ipak hteo da nastavim, pa je zapretio da će sve uhapsiti, i predsednika i gazdu lokala u kome je držan zbor. (**Dr. Albert Kramer:** U Ljubljani od 14 mojih zborova 11 je razjureneno). Došao sam u Novo Mesto. To je bio srez g. Kulovca, koji je ustupio mladom dr. Vebleu. Kad sam došao kod „Vindišera“, u sali su me čekali moji ljudi. Bilo ih je od 120—150. Međutim, komesar je tražio da pustimo u salu i jednu rulju od 30—40 mladića, među kojima je bilo i sa kratkim pantalonama. Jednoga su prepoznali kao učenika II razreda gimnazije, a bilo ih je i iz drugih škola. Među njima bila su i četiri studenta univerziteta i četiri radnika. Znalo se zašto oni traže da uđu u salu, ali komesar, uz asistenciju žandarima, naredio je da moraju ući, jer, kaže, narod ima slobode. Kad sam počeo da govorim, nisam pomenio ni jedno ime, a oni su odmah počeli da viču. Naši ljudi su se spremali da ih izbace iz sale, jer su smatrali da je potrebno osigurati toliko slobode da se može govoriti na zboru. Ali, g. komesar je na to odmah prekinuo zbor i razjurio učesnike zbora, a zaštitio one mladiće koji su vikali na zboru. Ti isti ljudi su slati posle podne na dva teretna automobila u obližnje selo Toplice na Dolenjskom. Tamo smo bili pametniji pa nismo dali da uđu u lokal gde se držao zbor ti mladići, uprkos komesaru u Novom Mestu dr. Švabu, ali on je kazao: „Ako ne mogu i oni da uđu na zbor, pošto narod ima slobodu, onda zabranjujem zbor“. Tu nisam hteo da budem poslušan, nego sam otvorio zbor i govorio sam jedan sat. (**Miloš Dragović:** A kažete da nema slobode!) Ja sam imao toliko snage da sam mogao izbaciti komesara sa toga zbora. U takvim prilikama treba tako i raditi. Ona rulja ostala je bila vani, zajedno sa nekoliko histeričnih devica. Čak se priča da je supruga nekog profesora pokušala da me gada jajetom. Tražio sam pomoć od komesara. On kaže: „Ja nemam dovoljno žandarima, a vidite li kolika je masa napolju“. Ja sam mu rekao: Pa tamo je svega nekoliko mladića i žena. On mi kaže: „Narod je uzrujan. Dajte da se Vaš automobil postavi sa druge strane, pa da tamo izadete u polje“. Nisam hteo da pristanem na to, jer bi onda pisali u „Slovencu“ kako sam pobeo na zadnja vrata. Zahtevao sam da automobil dode pred glavna izlazna vrata. Tada me je ta gospoda gadala jajima u prisustvu komesara i žandarima. Ali, kako je Bog bio ljubazan i dobar, ta me gospoda nije pogodila, jer je jajetom davolski teško pogoditi, nego je pogodila predstavnika g. Ministra u desno rame. I on je to oćutao i nikome od napadača ništa nije bilo. (*Ministar građevina dr. Miho Krek:* Vi se žalite na jaja, a Vaše pristalice su ubile jednog našeg čoveka!)

Ja ne znam da bi moje pristaše nekoga ubile. To mi nije poznato. Baš mi je milo da se Vi javljate.

Na terenu među narodom čuo sam neke druge verzije, g. Ministre. (*Ministar dr. Miho Krek*: Šta ste Vi čuli, to ne znam, ali znam kako se to desilo). Ja sam čuo neke druge verzije. Ako je ubijen ma ko, mnogo žalim, kao što žalim i pok. Dolinara, i ako su bile neke druge verzije da se to nije desilo prilikom sukoba tamo, nego da je prst Božji, kazna Božija, jer ste slali te mladiće u automobilima da idu po Štajerskoj i Ljubljani i ubijaju nas iz Jugoslovenske nacionalne stranke koji smo išli po terenu. Tako se priča u Vašem srezu, a donekle je tako i bilo. (*Ministar dr. Miho Krek*: U kome srezu?). Vi ste bili taj i milo mi je da se javljate. Poslovice narodna kaže: Mačka zacvili, kad joj se stane na rep!

Pretsednik dr. Anton Korošec: Gospodine senatore, molim Vas da se ne upuštate u dialoge.

Ivan Pucelj: Nisam ja kriv! Vi treba da čuvate slobodu govora, a Vi se radujete što mi smetaju!

Ja se nisam mnogo spremio da bi tako brzo vreme moga govora prošlo, i meni je milo da razgovaram sa g. Krekom.

Gospodin Ministar Krek se kandidovao daleko od onoga kraja, ili barem od onih krajeva, o kojima smo u početku čitali i gde je zapravo njegov rođeni kraj. On je kao rođeni Gorenec otišao u Krški srez, a morao je tamo otići, jer nisu dozvolili da narod postavi kandidata. To važi i za druge srezove, za Kranj, Kamnik i ostale srezove, (*Fran Smodej* dobacuje) a g. Smodej, ja sam bio toliko srećan da sam čitao prepis zapisnika Vašeg sekretara g. Tomazina o tim konferencijama, i ja bih mogao Vama poslužiti sa tom prepiskom, i na osnovu toga Vašeg protokola ja to i pričam.

G. Krek je tamo otišao, ali nije bio lepo primljen. Oni su pre svega govorili: Dobro, ako treba da postavimo kandidata iz naših redova, da bude neko tu koji poznaje srez i njegove potrebe. Zna, kako biva u takvim prilikama. Ali došlo je naređenje g. Korošca: Imate da gurate Kreka, da glasate za njega i da ga izaberete! I tako je g. Krek došao za kandidata.

Jedan od njegovih protivkandidata bio je bivši narodni poslanik g. Mravlje. G. Mravlje, zbog toga jer je bio protivkandidat g. Kreka, bio je stavljen van zakona. Njemu je bilo zabranjeno... (*Ministar dr. Miho Krek*: To nije!) Jeste! On nije smeo nigde da se pojavi, nije smeo nigde da govori, i komesari su u to doba, g. Ministre Spaho, imali naređenje da g. Mravlje-u, makar govorio o gospodu Bogu i majci Božijoj, ne daju nigde reč. To je poznata stvar. (*Ministar dr. Miho Krek*: Njegova afera nema nikakve veze sa kandidaturom!) To je istina. (*Bogoljub Kujundžić*: To nije verifikaciona debata.) Ovo nije verifikaciona debata, ali treba dokazati, kako ste došli do poverenja, jer imam interesa da dokažem da nikakvo narodno poverenje nemate, pa da ste prema tome onoliko kvalifikovani sa narodnim poverenjem, koliko ćete ga dobiti, kad to poverenje budete od naroda tražili, ali na slobodnim izborima i sa tajnim pravom glasa, gospodo! (*Ministar dr. Miho Krek*: I vi ćete!) Pa i mi! Mi ništa izuzetno za sebe ne tražimo!

Dakle, g. Mravlje nije smeo da se nigde pojavi. (*Ministar dr. Miho Krek*: Vi ste lično išli u srez da za njega agitirate!) Jeste! (*Ministar dr. Miho Krek*: Da li Vam je to neko ometao?) Jeste! Da samo iznesem jednu stvar.

Te nedelje sam išao odmah posle Vas, Vi ste na četiri mesta bili po jedan sat pre mene. Međutim, kad sam hteo da govorim o tome koliko je dato za Vaše zadržavanje i koliko se zadužila Banska uprava i da objasnim mojim pristalicama, g. komesar je vršio cenzuru, šta se sme a šta ne sme govoriti, koju materiju mogu posle podne na zborovima upotrebiti, a koju ne mogu. Tamo je bilo i ovo rečeno, jer sam govorio o držanju g. Korošca 1926 god., kad je dao pristanak da uđe u Vladu g. Uzunovića kao treća najjača partija naše zemlje, kad sam govorio kako je g. Korošec dao pristanak i nominirao dva svoja ministra i kako je pok. Kralj bio zbog toga uspeha veseo, a isto tako i Uzunović je bio veseo, jer se mislilo da je sporazum Srba, Hrvata i Slovenaca perfektna stvar, kad bi u Vladi bili zastupljeni, najjača srpska radikalna stranka, najjača hrvatska seljačka stranka i najjača slovenska ljudska stranka. Sam Kralj bio je onda toliko oduševljen da je odredio zakletvu Ministara pred samim sobom u osam časova uveče.

Međutim, g. Korošec, ne znam iz kojih razloga, u tome momentu pobegao je sa terena. U pola dva je nominirao g. Gosara za socijalnu politiku i g. Kulovca za poljoprivredu, a u pola osam javio je Uzunoviću da ne ulazi u Vladu. Mi smo tada čitali izjavu da on to ne može učiniti, jer kao čovek parlamentarnog vaspitanja i demokratskih pogleda ne može da sedi pored mundira, jer je Kralj želeo da onda u Vladu uđe Tisa Milosavljević, koji je tada bio aktivni general. Razume se da onda taj razlog nije stajao, jer je g. Korošec prvog februara, jedan mesec kasnije, ulazio u Vladu g. Uzunovića, ali tek onda kad je izlazio iz Vlade g. Radić.

Dakle, o svemu ovome nisam smeo da govorim, gospodo, na skupštinama, nisam smeo prikazati ono što još i danas smatram za početak hrvatske tragedije. Ja sam ubeden da g. Korošec ovu grešku onda učinio nije, da bi sporazum bio već onda gotov, i Kralj je onda bio spreman da izmeni Vidovdanski Ustav, i danas dvanaest godina posle toga ne bi imali ovu tešku situaciju koju sad imamo.

Ja mislim da je to stvar toliko nevinna, ali toliko interesantna da je trebalo reći na izbornim skupštinama 1938 godine. Ali komesar na mojim zborovima posle podne nije dao da se ni ovakve stvari objašnjavaju našem narodu. Vidite, gospodo, tolika je bila ta izborna sloboda! Bila je još veća: pravile su se zasede, lupali su se automobili, gadali su se kamenicama... (*Ministar dr. Miho Krek*: Kome?) Vi to ne znate? (*Ministar dr. Miho Krek*: Znam da ste radili to našim ljudima!) Vi ste mnogo nevinni! Virgo intakta! (*Ministar dr. Miho Krek*: Za nas svedoče mrtvi i ranjeni, a za Vas niko!)

Čak imam i druge dokaze. Kandidat za Litijski srez nameravao je da dovede mene na Vače. (*Fran Smodej* dobacuje). Ja to obećanje nisam nikada dao. Interesantno je to, g. Smodej, za Vaš moral. Ja sam govorio pre podne u Litiji i nameravao sam posle podne da idem u Zagorje. Mislio sam da ću doći u pola jedan posle podne. Vaše pristalice su spremili zasedu i nisu se toliko mnogo ni žurili, g. Krek, jer je u „Slovincu“ toga dana stajalo da sam ja Bog zna iz kojih razloga saznao, kako se sprema doček, kako ću biti primljen, pa da sam uplašen i zbog toga da sam odložio moj put na Vače. To je pisalo u „Slovincu“, a Vi se pravite kao da ne znate, pravite se naivni!

Pretsednik dr. Anton Korošec: Molim vas, nemojte da debatirate. (*Ministar građevina dr. Miho Krek*, obraćajući se g. Pucelju: Mi nismo ni jednoga

niti ranili niti ubili, a od vaše strane ubili su nam jednog!)

Ivan Pucelj: Vidite kako se g. Ministar pravi nevin. Gospodo, mi smo videli mnogo što šta i u bivšoj Austriji, a i sada u Jugoslaviji od strane naših političkih protivnika; ali, mogu da izjavim da ovakav način borbe, da ovakav način agitacije, kako ga je vodio g. voditelj Slovenac — po „Slovincu“ jedini program Slovenačke je g. Korošec — da ovako još nismo ništa slično videli. Vodila se tako divljačka borba, divljačka, kao nikada do sada. U našem mirnom selu mržnja se razvila tako daleko, da su političkim protivnicima trovali stoku. (Jedan glas: gde?) Na jednom mestu krepale su dve krave neočekivano. Blizu Krke jedna svinja i jedna krava takođe su krepale. Na glasačkom mestu kod Svetog Gregorja u mojoj opštini uginula je svinja od 200 kg. (Jedan glas: pod kakvim okolnostima?) Pretstavnik naše liste u mojoj opštini, na glasačkom mestu Sveti Gregor, bio je Jozef Korošec — po prezimenu imenjaka našega g. Predsednika — i on je ostavio izvesno vreme na biralištu Janeza Debenjaka. Rekao je da će da ode da ruča, pa da ga ovaj zameni, posle da ovaj drugi ide da ruča. Tako je i bilo. Međutim, na biralište je u 11 i po časova došla njegova žena i rekla mu da je svinja gotova. (Smeh). Nemojte se smeјati. Da je tamo bio senator Pucelj, bili bi sada ovde certifikati. Nažalost, ovde nema certifikata, ali ipak kada je meni o tome saopšteno, ja sam rekao, da se potraži veterinar. Može se lako utvrditi da li u srezu vlada zaraza ili je nastupila kap. Veterinar je pregledao uginulu svinju i rekao, da meso može da se jede. Međutim, ja sam ipak tražio da se creva pošalju u Ljubljano na pregled. Tek posle 17 dana, posle moje intervencije, došao je na Sresko načelstvo certifikat, u kome je konstatovano da je svinja otrovana strihninom. Dakle, pretstavnici naše liste za vreme izbórnog akta, trovali sú strihninom svinje. To je nečuveno i zbog toga sam opravdano rekao da tako divljaštvo nije ranije bilo. Čak i vaši pošteni ljudi bili su protiv takvog postupka. (**Fran Smodej:** Naši ljudi nisu se služili takvim sredstvima!) Vaš demanti ne može to da poretne.

Ali ovakvim načinima, ovakvim sredstvima za vreme od tri i po godine rada Stojadinovićeve vlade, vi ste došli do te političke snage, došli ste do tih uverenja i do te legitimacije da u „Slovincu“ piše da je jedini program g. Anton Korošec i da je on jedini voditelj; pošto ste vodu zbacili, došao je sada dr. Anton Korošec. Ali ja kažem: Sve ničevo! Idimo na izbore, idimo pod poštenom i zakonitom vladom na izbore, idimo na izbore pod jednakim i tajnim pravom glasa, pa ćemo onda videti ko će od naroda dobiti poverenje. Ali treba još nešto. Ako hoćemo da analizujemo političke prilike u Dravskoj banovini, treba još nešto. Kod nas je ovakva struktura Slovenačke ljudske stranke. Svaki župnik u svojoj parohiji hoće da bude politički, kulturni i ekonomski vođa i komandant i jedino merodavno lice koga sva tri područja moraju valjano i pažljivo slušati. (**Ministar dr. Krek:** To nije tačno). G. župnik hoće da bude jedini komandant za politiku, za kulturu nad svojim ovčicama. Kogod to ne odobrava, kogod hoće da oponira, taj se prosto proglašuje za bezbožnika ili za mlakog katolika koji ne sluša crkvu i tome slično. Ali, gospodo, vi ste za ove tri i po godine kao i ranije uvek videli i to se dokazalo, da među Slovincima ne može biti samo parohija merodavna ni za politiku, ni za gospodarstvo, ni za kulturu. Zadržarstvo, koje ste vi doveli na rub propasti, doka-

zuje najbolje da vi toj ulozi niste dorasli. Politika koja rada ovakve plodove, dokaz je da vi na tome polju ne možete ništa uraditi.

Nisam protiv toga da se sveštenik meša u politiku. Dobro je da sveštenik ima pravo da bude u svakoj stranci i da saraduje onde gde mu najbolje odgovara. (**Fran Smodej:** Samo framazoni ne smeju!) Šta ste radili sa sveštenikom Barletom, koji je inače vrlo dobar sveštenik i pobožan hrišćanin i vrlo simpatičan čovek? Šta ste radili sa njim? Šta ste radili sa Koblerom, dekanom u Kranju i sa njegovim prijateljem Pibrom i drugima. On je siromah zato što se usudio da dode na moju skupštinu, izgubio dekanat u Kranju i postao običan župnik. I druge stvari ste radili. Pa ako ste te stvari već radili, nemojte ih raditi ubuduće. I danas bar, kad ste došli do toga uverenja da ovako dalje ne ide, da je ovako nemoguće, kad ste sa te strane doživeli krah, ja vas molim da zavirite u svoju dušu i da razmislite da ne možete dalje ovako ići. I vama je potrebna opozicija da vas na vašem radu pomaže.

Međutim, vi ne trpite nikakve opozicije i vi ste gonili i gonite ne samo političke protivnike nego gonite i one koji samo u Sokolu saraduju ili možda na drugom mestu izražavaju svoje napredno i nacionalno mišljenje. Jeste, gospodo, to ste radili i radite. Ali ne mogu da razumem zašto gonite žene. (Smeh). One nemaju glasačko pravo i ne mogu sa uspehom da agituju. Ima slučajeva strašnih. Ja ću vam ih nekoliko nabrojati, molim samo nekoliko reči. Ja mislim da vi i sami želite da vam to kažem. Gledajte, ne 1935, 1936, 1937 nego 1938 godine uoči izbora, onda kad ste premestili i Pečnika i Lušina učitelja i Ivanetića i Vidmara itd., onda ste premestili i ove žene: Hočevar Marija, učiteljica premeštena je iz Velikih Lašča, bila je blagajnik u sokolskom društvu u mome kraju. Premeštena je iz Velikih Lašča, Srez Kočevje na Goru u istom srezu. Selo Gora leži 700 do 800 metara iznad mora, udaljeno je od opštine 7 km. a od železnice 16 km. Gospoda Hočevar je udovica, ima preko 20 godina službe i škole 2 kćerke u starosti 17 i 18 godina. Stalno je bila sa službom u Velikim Laščama, poznajem je lično više od 30 godina i mogu reći, da se i ugledni klerikalci skandalizuju zbog njenog premeštaja. I sam župnik Ramovž je izjavio, da joj je učinjena velika nepravda. Rant Marija, učiteljica, premeštena iz Šent Vida nad Ljubljanom u Veliku Dolinu, Srez krški. Selo je 350 metara nad morem sa 144 stanovnika, udaljeno 10 km. od željeznice. Gospoda Rant ima 28 godina službe i stalno odličnu ocenu. Premeštena je kao „prekobrojna“, ma da je od 14 učitelja, koliko ih svega ima Šent Vid, 10 mladih po službi od nje. Premeštaj u Veliku Dolinu u toliko je težak, što je tamo već služila i morala 1920 godine sa svima ostalim učiteljima da napusti to mesto, pošto joj je bio život u opasnosti. Sušnik Milena, samo sokolska radnica, ništa drugo nema, samo sokolska radnica, premeštena je iz Novoga Mesta u Čermošnice, Srez Novo Mesto. Selo 427 metara nad morem sa 100 stanovnika, 7 km. udaljeno od železnice: Gospoda Sušnik sa 34 godine službe bila je najstarija od 17 učitelja u Novom Mestu, gde je služila 16 godina uvek odlično ocenjena. Odlikovana ordenom Sv. Save V stepena. Trpi i materijalno premeštajem iz drugog u treći razred skupoće. Mirna, solidna žena — pa što može da bude sa 34 godine službe, — premeštena je samo zbog toga, jer je surađivala u Upravi sokolske župe Novo Mesto. Gospodo, dakle tako ste sebi pripremali teren da sa ovim sredstvima pribavite pove-

renje, za koje se sada naravski morate bojati. Zbog toga je kapelan Gabrovšek protiv koncentracije, a naročito protiv novih izbora. Danas čitamo da Rumunska traži koncentraciju i poziva sve elemente na saradnju, i da Poljska traži koncentraciju i poziva svoje protivnike, a sadašnja vlada a naravno među vama ima mnogo pametnih glava, koje tako misle, i današnje Narodno zastupstvo čiji je nosilac poverenja g. Korošec, mišljenja je da ne treba koncentracije, niti ikakve promene već da ostane tako veselo društvo i da izguraju četiri godine pošto su dobili mandat. To je rekao Gabrovšek. (*Ministar građevina dr. Miho Krek*: Zašto imputirate, to nije rekao). I ja sam bio mlad poslanik i ja sam želeo kao mnogi među vama, kad sam dobio mandat, da ga što duže zadržim, ali moram reći da još nisam video nikoga koji bi to tako javno kazao.

Gospodo, ja imam ovde kao dokaz čak i jedno pismo koje bih mogao da pročitam, ali neću da vas gnjavim, pa da vidite ko premešta.

Pretsednik dr. Anton Korošec: Vaše je vreme već prošlo, gospodine senatore.

Ivan Pucelj (nastavlja): Ovde imam pisma iz kojih se vidi, na koji se način premešta to učiteljstvo. To je Krajevna organizacija JRZ Radeče protiv učitelja Pečnika i Vidmara.

Potpisao je tadanji predsednik Franjo Černe. On je bio ranije naš, a sada je vaš. To ide tako kao iz autobusa u autobus. On je tražio da ih se premesti. Imam i drugih pisama iz Ljutomera. Tu se prvi put pominje ime našeg mladog ministra g. Snoja, jer je došao poziv da se čak gone Hrvati učitelji u Štrigovi. Štrigova je opština sa hrvatskim živiljem, pa su mislili: sada se možemo i Hrvata osloboditi. Ja ne poznajem toga Potočnika, ali g. Ministar Snaj sigurno ga poznaje. Tu se još kaže: Stvar je hitna. Načinite to što pre i pošaljite na sresku organizaciju sa molbom da se preporuči i pošalje dalje i da onda Banovina raščisti situaciju. Dakle ne Ministru prosvete. (*Fran Smodej*: To je vrlo važno!) Vama ništa nije važno, vama ništa nije sveto, vama je samo važno ono što vi hoćete i vićete.

Pretsednik dr. Anton Korošec: Molim vas, gospodine senatore, da ne upadate.

Ivan Pucelj: Gospodo, sada prelazim na pitanje, koje nazivamo hrvatskim pitanjem, mada je po mom shvatanju ovo pitanje mnogo šire i nije samo hrvatsko. Nikoga danas nema ko bi imao kuraži da kaže da je protiv rešavanja hrvatskog pitanja. I kad bih ja rekao da sam za rešenje hrvatskog pitanja, onda bi to bila jedna veoma neukusna fraza. Kao što nikoga nema koji bi bio za rat i kao što je g. Predsednik kazao u Celju da niko nije za rat, a ni Hitler nije za rat, ali je dobio Memel, tako i među vama nema nikoga koji ne bi bio za to da se hrvatsko pitanje reši. I g. Stojadinović je bio za sporazum, premda ste govorili da je on najveći protivnik. Ali radi se o tom i to je glavna stvar kakav treba da bude taj sporazum. Ja mislim da treba što pre sklopiti sporazum i to sa dr. Mačekom. Treba stvoriti takav sporazum da on bude na osnovu potpune ravnopravnosti i na zadovoljstvo sviju. To bi bilo tako u kratko rečeno. Nažalost, ja moram mnogo puta da slušam ovde u Beogradu, da se nije dovoljno vodilo računa o tome, da se za sporazum pripreme širi slojevi, da se za sporazum pripremi duh u narodu, a moram čuti od mnogih i malo šire odgovore kao da su na neki način još protiv sporazuma ili barem da ne treba ovu stvar toliko ubrzati, kao što je to g. Kujundžić ju-

tros rekao, da ne bi bilo dobro, ako bi se suviše brzo ovo sprovelo.

Prvo i osnovno je ovo: Stjepan Radić je već 1926 godine u nekom svom govoru tačno označio, da svi oni koji rešavanje hrvatskog pitanja smatraju samo za taktiku a ne za politiku, najviše greše protiv sporazuma. Svaki koji bi tražio sporazum samo zbog toga da reši partisko pitanje, pravio bi grešku. Kad se postavlja pitanje, da ne treba novih izbora, onda mi to već miriše na to. Kad se prima u amandmanima, da se politički zakoni donose u saglasnosti sa odborom Narodne skupštine i sa odborom Senata, onda već to miriše na to, da hoćete i vi da zategnete ovo pitanje. (*Miloš Dragović*: Hoćete bez nas da pravite sporazum?) Ne, bože sačuvaj, time to nije rečeno. Ali kad se je doneo amandman, da se Izborni zakon donosi u saradnji sa odborom Narodne skupštine i Senata, u tome vidim da nameravate ovo pitanje odugovlačiti. Npr. kaže se, tako sam bar ja shvatio, da ova Vlada ima tri zadatka: prvo da izvrši reparacije; drugo da donese budžet, a uz budžet i Finansiski zakon, u kome treba dati budućoj Vladi ovlašćenje za donošenje političkih zakona, a nikako je vezati za ovu Narodnu skupštinu, koja je izabrana, bar u slovenačkom svom delu, na onaj način kako sam malo pre ispričao; a treći i najvažniji je zadatak ove Vlade, po mom mišljenju, da posle ovoga odmah ode. To je njen najvažniji zadatak, a kad bi ova Vlada mislila, da ona ima da rešava hrvatsko pitanje i da ga odlaže ad calendas graecas, onda vam, gospodo, moram reći da zato više nemamo vremena. Nažalost, vremena više nemamo, a imali smo ga dosta dvadeset godina. (*Miloš Dragović*: Jeste, onda su bili razni Grge, Pucelji i Kramerli!) Ništa to ne mari. Ako treba, bili su i razni Miloši, pa makar svi mi da idemo, ne mari ništa, samo da narodu bude bolje.

Gospodo, kod svih političara koje sam dosada čuo da su govorili o hrvatskom pitanju i da spremaju predteren i predraspoloženje za njegovo rešavanje, smatram za najpametnije pismo g. Ljube Davidovića, koje je bio uputio na neku demokratsku zabavu, pošto sam siromah zbog bolesti nije mogao da na istu dode. U tom pismu stoji između ostalog i ovo:

„Kako zadaci koji su pred nama, nisu dnevna, tekuća i tehnička pitanja, nego usvajanje jednog novog života, oni, koji polaze u taj posao, neće biti dorasli, ako u nj pođu sa sitnim računima. To vredi za našu stranku kao i za sve ostale stranke u opoziciji, koje ujedinjene mogu imati snage, da ostvaruju zadatke. Složnim zalaganjem moramo i dalje davati primer idealizma u kojem osobni i posebni interesi ne idu ispred interesa celine. Danas kad vidimo koliko smo bili u pravu, s još više pouzdanja uzdignimo glave i nastavimo put, kojim nas vodi pravi narodni osećaj.“

Ali, gospodo, ne tražite partijske interese, ne tražite lične interese kod ovog opštenarodnog posla, da ne bude prepirke, ko će sastaviti vladu, nego vi ako iskreno mislite da radite na tom poslu, treba da se okupi sve što je pošteno u našoj zemlji, a u ova-kovoj koncentracionoj vladi imaće svaka grupa, svaki pojedinac i svaka stranka dovoljno prilike da na delu pokažu, koliko su u istini za sporazum i koliko će od onoga što su do sada radili žrtvovati, da se taj sporazum postigne. Samo tako mogli bi svi da pokazete dobru volju, ali ako idete drugim putem, kojim sada idete, zlo će vas stići, kako vas je već počelo pratiti. (Smeh na desnici).

Onda bih želeo, gospodo senatori, da još nešto kažem, pa makar možda se nekom od mojih bližnjih

prijatelja i zamerio. Vidite, gospodo, slučaj Čehoslovačke treba studirati, treba ga uzeti, bar za nas, kao neki školski primer, jer mi smo toliko stara država kao što je bila Češkoslovačka. Meni sigurno, — a držim da ni u istoriji neće biti simpatično ono što je uradio Monsinjor Tiso, u čije političke sposobnosti je sumnjao i sam nadbiskup Šarić u „Katoličkom Tjedniku.“ Ali, gospodo, moramo svi malo da se zamislimo. Česi su bili u Češkoslovačkoj državi najjači, pa pošto su mislili da su najjači, oni su stajali na gladištu, da oni moraju da vode, da su oni prvi i da ih treba u svemu slušati. Taj greh, ta mana, da nisu bar nešto na vreme popuštali, mislim, da je donekle vaspitala i monsinjora g. Tisa. Ja smatram, da bi se i mi morali malo zamisliti i taj primer uzeti u rasmatranje, pa da bar u buduće ovakovih grešaka ne činimo.

Ja se u nekoliko odvajam od moga prijatelja predgovornika g. Andelinovića. Ako se ne varam, on je rekao, da mu baš nije prijatno što se stvara sporazum sa Hrvatskom seljačkom strankom. Meni je baš naprotiv prijatno da sporazum bude sklopljen baš sa Hrvatskom seljačkom strankom, a još mi je prijatnije, da ta stranka ima na čelu baš dr. Mačka kao svoga vođu. Ja sam o g. dr. Mačeku govorio prošle i prethodne godine i neću sada to opetovati. A ja vam kažem, kad čujem u Beogradu neko strahovanje, da se nema puno poverenja u dr. Mačeka, uvek me boli srce, jer kako ćemo u Zagrebu steći poverenje, kad unapred sumnjamo u to poverenje. Prvo je i osnovno baš to poverenje. A kako ćemo to saznati? Ja znam da je g. dr. Maček veliki patriota i kako gleda jedan deo inostranstva na njega i kako je u jednom delu inostranstva, i to u onom koje nas ne voli, g. Maček nepoćudan, a to je, gospodo, baš dokaz da je g. dr. Maček baš ono lice kome treba verovati i kome se treba poveriti.

Još nešto, gospodo. Kako se teško ovde kaže ono što je najkrupnije! Ja sam ubeden, da sporazuma sa Hrvatima ne može biti bez izmene Ustava. Za vreme ovih 20 godina imamo sada treći Ustav. Prvo je bio proširen srpski Ustav, taj je važio do Vidovdana 1921 g., onda je došao Vidovdanski, koji je kasiran 6 januara 1929 g., a treći je sadanji Ustav, koji smo dobili mislim 3 septembra 1931 god. Kao svi Ustavi i ovaj Ustav je delo ljudsko, i ja sam mišljenja, da svako delo koje stvore ljudi imaju prava ljudi i da popravke i kada se ukaže narodna potreba, imaju prava da ga u saglasnosti sa Kraljem, kako je to predviđeno i u samom Ustavu, isprave. Ja ne vidim nikakvog straha, da će biti svemu kraj, ako izmenimo ovaj Ustav od 1931 godine. Kasiran je Vidovdanski Ustav, stari srpski prestao je da važi, pa nije prestala država. Zato nema straha ni sada, kada bi ga ispravili u najvećoj saglasnosti i na zadovoljstvo najširih narodnih slojeva.

Ja zbog toga, gospodo senatori, mislim, i kažem za moju osobu, da sam za izmenu Ustava, samo da se postigne što je moguće veće zadovoljstvo svih na temelju potpune ravnopravnosti. Bez izmene Ustava neće ići i ne bi trebalo, kad o tom razgovaramo, da begamo od tih stvari. Treba da smo iskreni, da smo hrabri i odlučni kada već živimo u tako velikim momentima. Jedini argument protiv toga, da se Ustav ne može menjati, jeste nepunoletnost Kraljeva. Gospodo, ja mislim da ako baš poštujemo Mladoga Kralja, ako ga volimo, onda je baš taj argument, koji neki navodaju protiv izmene Ustava, najveći argument da treba Ustav izmeniti što pre, kako bi na-

šem Mladom Kralju olakšali prve dane njegove vladavine, kako bi mu dali čistu situaciju. Zbog toga sam, gospodo, mišljenja, ako Hrvati traže izmenu Ustava za sporazum, za rešenje naših unutrašnjih pitanja, da treba prihvatiti taj predlog, pa sa dobrom voljom poslu pristupiti i rešiti Jugoslaviju, rešiti našu zemlju ovog strašnog stanja, da može da krene boljim putem u bolju budućnost. (Pljeskanje na levici).

Претседник др. Антон Корошец: За лично објашњење јавио се сенатор г. Милош Драговић.

Милош Драговић: Господо сенатори, поводом тврдње г. Пуцеља да сам ја био његов помоћник, мисли ваљда сарадник и политички једномишљеник, да сам био на збору у Новом Месту, изјављујем, да никада нисам био са њим ни на једном политичком збору у целој Краљевини, чак не знам ни где је Ново Место. Према томе, господо, могу да вам кажем само ово: Са г. Пуцељом нисам био чак ни политички једномишљеник, јер на изборима 1931 године ми смо се формирали у Бристолску акцију из које се формирала Југословенска народна странка.

Према томе ја никад нисам био припадник националне странке, којој г. Пуцељ припада. (**Иван Пуцељ:** У почетку смо били сви заједно.) Часно признајем да сам био за то да бранимо земљу од таквих злонамерних мишљења.

Господо, изјављујем ово: ја тврдим да нисам, а, г. Пуцељу, остајете ли при томе, да јесам, па да направимо један частан аранжман? (**Иван Пуцељ:** Па добро, ја кажем: ниси био, погрешно сам). Г. Пуцељ признаје да нисам био и онда молим вас лепо, сада цените сами и остале тврдње и аргументације, које је наводио г. Пуцељ.

Претседник др. Антон Корошец: Реч има сенатор г. Јосип Немец.

Dr. Josip Nemeц: Gospodo senatori, kad sam prigodom budžetske rasprave minule godine stavio primedbu, da držim, da je predloženi teret prevelik za naš narod, da ne odgovara privrednoj snazi našeg naroda i da se neće moći ostvariti predviđeni prihodi, — onda mi je vrlo poštovani gospodin izvestilac većine upao u reč primedbom: da sam tako isto govorio i ranijih godina, (Izvestilac većine **Fran Smodej:** Tačno!), ali ipak da su predviđeni prihodi ušli, i, prema tome, da je moje strahovanje neosnovano. Uprkos toga, gospodo senatori, ja moram da i ove godine ponovim tu istu tvrdnju, a to tim više što se u ovogodišnjem budžetu traži malne za jednu milijardu veći teret od onoga minulog. Činjenica, da su predviđeni prihodi uterani, da su oni ušli, ne obara tvrdnju i bojazan, da su tereti previsoki. Ako su i ušli prihodi, pitanje je, gospodo senatori, kako su oni ušli. Ispravno je samo onda, ako su oni jedan deo od čiste zarade porezovnika i to onaj deo koji preostaje nakon onoga, što je porezovniku neophodno potrebno da uzdržava sebe i svoju porodicu. Naši najširi redovi porezovnika — seljak, mali obrtnik, trgovac, intelektualci privrednici, nisu u stanju da iz svoga prihoda ili bolje reći iz viška svoga prihoda namire ono, što se budžetom od njih traži. Ja dopuštam da će oni platiti, ali, gospodo senatori, otkuda će platiti? Platiće na štetu onoga dela prihoda, koji im je potreban za uzdržavanje porodice, pa kad treba za porodicu, trebaće da se zaduže, ili, ako imaju kapitala, oni će morati da oduzmu od toga kapitala, da bi time namirili poreske dužnosti. I jedno i drugo

nije zdrava pojava. I jedno i drugo dokazuje, da se ovaj sistem oporezivanja mora izmeniti jer je nepravedan i stavlja prevelik teret na najšire i najslabije naše oporezovnike, koji to najviše osećaju.

Da je ta bojazan opravdana, gospodo senatori, upućuje me § 5 Finansijskog zakona, koji dozvoljava utrošak samo 90% prihoda za stvarne potrebe, dok je višak od 10% rezervisan prema tome, kako će ulaziti prihodi. Dakle to znači, gospodo senatori, da g. Ministar finansija već unapred ima skrupula, ima straha i predvida, da bi se moglo desiti, da se neće obistiniti nada i da se neće ubrati prinosi, koji treba da se uberu.

Ja, gospodo, stavljajući ovu svoju opasku želeo bih da se kod budućeg budžeta nađe mogućnost, kako bi se olakšalo ovim malim sitnim porezovnicima, kojih je veliki broj, da bi oni zaista mogli da udovolje svojoj dužnosti bez one štete, koje su ranije imali.

Gospodo senatori, Kraljevska vlada traži od Senata odobrenje da može utrošiti malne 13 milijardi narodnog novca, narodnog znoja. Naši poštovani drugovi, članovi Jugoslovenske radikalne zajednice i Nezavisnog kluba, pod dojmom nesređenih unutrašnjih prilika i ozbiljnih događaja na polju međunarodnog života, našli su za shodno da po Kraljevskoj vladi doneseni predlog prihvate bez debate, uvereni, da su tako najbolje poslužili dobroj stvari. Mi članovi Kluba Jugoslovenske nacionalne stranke došli smo na suprot po tome do spoznaje da ne bismo udovoljili svojoj savesti kad bismo se kod tako krupnoga pitanja zadovoljili samo lakonskom deklaracijom, već smatramo svojom dužnosti, da u ovoj generalnoj debati iznesemo bar neke markantne momente iz našeg političkog života. To smo dužni, gospodo senatori, ne samo svojoj savesti nego i našem narodu kao celini. To nam nalaže ozbiljnost vremena, zamašnost događaja to potencira. Kinematografskom brzinom redaju se događaji i čak menjaju kartu Srednje Evrope, i mi ne možemo ostati hladni, ne možemo zatomiti svoje osećaje. Pod tim dojmom osećamo potrebu, gospodo senatori, da damo oduške svojim bratskim osećajima za našu braću Čeha i da dadem izražaja toploj želji i nadi da svoju tešku sudbinu što skorije zamene boljom.

Gospodo senatori, kaže se, da je ova sadašnja Kraljevska vlada nova vlada, da je prekratko na upravi zemlje, a da bi se mogao njezin rad podvrgnuti kritici. Nije tačno. Ranija vlada kojoj je bio na čelu g. dr. Stojadinović, bila je vlada Jugoslovenske radikalne zajednice, a to je i ova Kraljevska vlada, kojoj je na čelu Predsednik g. Cvetković. To je kontinuitet. I budući da svaka stranka nosi odgovornost za rad vlade, koja je proizišla iz njezinih redova, to je neosporno da Jugoslovenska radikalna zajednica kao takva nosi punu odgovornost ne samo za rad svoje ranije vlade nego i za rad ove sadašnje vlade i logično mora svakoj drugoj stranci priznati puno prava na kritiku. Kraljevska vlada kojoj je bio na čelu g. dr. Stojadinović provela je poslednje izbore. Svi su se pitali šta je zapravo izazvalo potrebu da se ranija Narodna skupština raspusti i da se ide u izbore dobro pola godine ranije nego što je to trebalo.

G. dr. Stojadinović imao je većinu, i to veliku, i stoprocentno sigurnu, dokle god je na čelu vlade; pa kada je, uprkos toga pošao na izbore toliko mnogo prerano, onda je svakako imao neke naročite razloge koji su ga nukali da pokaže čitavom svetu kako će on izvojevati do onda nikad nevidenu po-

bjeđu. A šta smo vidjeli? Prosule su se bajoslovne svote novca; vršio se nezapamćen teror, a kakvi su bili rezultati? Ako odbijete nesrpske glasove koje je dobila lista g. dr. Stojadinovića, onda moramo konstatovati neuspeh g. dr. Stojadinovića. U prošlim izborima, prema izveštajima koji su stizali iz svih krajeva naše Otadžbine, vladina većina je u tolikoj mjeri korumpovala siromašne slojeve našeg naroda, da su se izbornici kupovali kao kakva roba na berzi. U nekim srezovima mogla se slušati doskočica kako su izbornici bili kaparisani levom cipelom, dok bi desnu dobili nakon što su odglasali. Od tih mnogobrojnih koruptivnih sredstava kojima se služilo na izborima, spomenuću jedan koji nalazim naročito ružnim i nemoralnim. Na dan izbora, u času kada je izborna groznica bila na najvišem stepenu, objavljena je preko radija vest da je zagrebački nadbiskup g. dr. Stepinac glasao za listu g. dra Stojadinovića. Ta je vest ponavljena. Možete sebi pretstaviti, gospodo senatori, kakvo je zaprepašćenje izazvala ta vest u onim širokim redovima zagrebačkih građana koji su u toliko ogromnoj većini glasali i bili spremni da još onoga dana glasaju za listu g. dra Mačeka. I čudna je to psihološka pojava. Mada su svi govorili da je to nemoguće, ipak je bila neka skrivena misao: možda je ipak to moguće; jer smo bili u takvoj izbornoj groznici, da čovek može da veruje i ono što mu se u normalnim prilikama čini potpuno nemogućim. I posledica te uzrujanosti bila je da se počela sakupljati masa ljudi sa povicama: da treba navaliti na katedralu, da se dade oduška gnevu što je to počinio nadbiskup g. dr. Stepinac. (**Bogoljub Kujundžić:** Pa ko je ondá sprečavao slobodu izbora?!) To nije u vezi. (**Bogoljub Kujundžić:** Dakle, masa je htela da teroriše g. Stepinca zato što je glasao za g. dra Stojadinovića!) Ne njega da teroriše, nego je htela da da oduške svome ogorčenju, kada je bila zavarana lažnim vestima. (**Bogoljub Kujundžić:** To je sloboda izbora! A da je g. Stepinac faktički glasao za listu g. dr. Stojadinovića, oni bi ga ubili!) To je sofisterija. Ali, bilo je i pametnijih, mudrijih i mirnijih koji su razjarene ljude umirili i ništa se nije desilo. (**Bogoljub Kujundžić:** Morao je dr. Maček lično da interveniše. On je sam to izjavio!) Kriv je za to onaj koji je širio tu netačnu vest. Tu treba tražiti uzročnike. Nemojte vi sada da pucate na posledice koje je to zlo delo izazvalo.

Ovo sam hteo da spomenem zbog toga da vidite, gospodo senatori, kakvim nemoralnim sredstvima se služilo, da bi se polučio uspeh u priloge liste g. dr. Milana Stojadinovića.

Još bi se to nekako razumelo, dalo bi se oprostiti, primila bi se isprika da se to desilo krivnjom nekog organa u Presbirou ili neznanjem, ali, gospodo, g. dr. Stepinac zamolio je telefonom Bansku upravu da se demantuje, jer ta vest nije istinita. Obratio se depešom u Beograd da se to demantuje, ali se nije demantovalo ma da se znalo da je vest bila neistinita, potpuno izmišljena sa tendencijom da se zavarava pučanstvo koje se spremalo da ide na izbore. (**Glasovi sa desnice:** To je izborni trik.)

U tome leži najveći nemoral ove izmišljotine, što ni onda kad se tražilo da se demantuje, kad je najpozvaniji to tražio, nije se dozvolilo da se to demantuje. (**Petar Bogavac:** Kod mene je glasao vladika Nikolaj za Mačeka, pa mi nismo pravili pitanje). Ja mislim da se niko nikada nije poslužio takvim sredstvima. Tu treba uzeti u obzir visoki položaj jednog dostojanstvenika i njegov položaj vizavi njego-

vih vernika. Kako bi taj smeo doći na oči svojih vernika sve zbog neistinite vesti. (**Dr. Živadin Stefanović:** Vrlo je neukusno o tome govoriti! Kad bi mi samo hteli kazati što se sa suprotne strane nama nabacivalo.) Zašto ne uzimate reč, gospodine kolega, Ja bih voleo da uzmete reč, pa da se obračunamo. (**Dr. Živadin Stefanović:** To ne vodi nikakvom cilju! Sad je nacija u opasnosti i nije momenat da se prepiremo o tim stvarima!) Time ste je doveli u opasnost ovakvim svojim rečima. (**Dr. Živadin Stefanović:** Verno smo služili otadžbini od 1912 do danas i služićemo i dalje.) To ne sumnjam, ali ima momenata kad ne služite otadžbini ovakvim sredstvima, kojima se ne bi smeli služiti. (**Dr. Živadin Stefanović:** Ja sam časno i dostojanstveno služio svojoj otadžbini.)

Gospodo senatori, no i onda kada bi izbori bili provedeni najčišćim, najmoralnijim sredstvima, bez kupovanja duša i bez terora, bili bi ti izbori nemoralni već zbog toga što su sprovedani po starom izbornom zakonu. (**Fran Smodej:** Vi ste ga doneli!) Ja ne velim da je on dobar što smo ga mi doneli, mi želimo da se to popravi, ali godine 1931 bile su prilike takve da se moralo to učiniti, a svak je dužan da nosi odgovornost. Danas međutim nisu takve prilike. Prilike su se izmenile za ovih sedam-osam godina (**Ministar saobraćaja dr. Mehmed Spaho:** Kod Vas se moral često menja!) Moral je uvek isti, samo se čovek može da drži morala ili ne. (**Ministar saobraćaja dr. Mehmed Spaho:** Moral je stalna stvar, to se ne menja svaki dan!)

Vlada g. dr. Stojadinovića nebrojeno puta je naglasila da je njezin zadatak smirivanje u narodu, u koju svrhu će likvidirati stanje koje je zatekla; likvidirati ga izmenom natražnih političkih zakona novima, sa kojima će narod biti zadovoljan.

I da bi tadanja Vlada zasvedočila svoju gotovost na hitnu izmenu političkih zakona, zatražila je ovlašćenje od Narodnog predstavništva za donošenje tih obećanih novih zakona, da bi se tako izbeglo dugotrajnoj proceduri koja je neizbežna kad se zakoni donose redovnim putem u parlamentu. A šta se desilo? Vlada je dobila ovlašćenje, ali se njime nije koristila. Budžetska godina je minula, a sve je ostalo pri starome.

Kad je opozicija to oštro kritikovala, Vlada je ponovno zatražila ovlašćenje, ali i opet nije iskupila svoju reč. Ista igra se ponovila i po treći put.

I kad se počelo govoriti o novim izborima, nije bilo čoveka koji ne bi očekivao da će se za provedbu tih novih izbora doneti novi izborni zakon. Šta više o tome niko nije ni sumnjao, jer je svak držao da se to samo po sebi razume kao zahtev najobičnijeg morala, jer ne može biti govora o smirenju, dok povredeni moral ne dobije zadovoljštinu.

Međutim, narod je i opet prevaren, u izbore se pošlo po starom izbornom zakonu, koji su i sami članovi Vlade žigosali epitetom „nemoralan“.

Narodu je time dobačena teška uvreda i narod punim pravom traži zadovoljštinu povredenom narodnom moralu. To je prvi uslov da bi se u narod povratila vera u moral.

Gospodo senatori, najkrupnije naše unutarnje pitanje je hrvatsko pitanje. I danas, kad i sama Kraljevska vlada naglašava hitnu potrebu rešenja hrvatskog pitanja još ćemo naći političkih ljudi, koji vele da nema hrvatskog pitanja, da ono ne postoji. A naći ćemo i takvih koji doduše priznavaju opstojnost hrvatskog pitanja ali mu poriču onu važnost koja se daje tome pitanju.

Ne ulazeći u pojedinosti toga pitanja, smatram dovoljnim da se pozovem na izjave samoga Predsednika sadanje Kraljevske vlade g. Dragiše Cvetkovića, u kojima je naglasio svoju pripravnost na ispravak ranijih grešaka i materijalne i političke prirode. Ne rešiti hrvatsko pitanje značilo bi dosadanji i onako veliki jaz učiniti još većim, još pogibeljnijim, — a riješiti hrvatsko pitanje ne znači samo ispraviti dosadanje greške, već treba zaći u samu srž i doneti konačno rešenje, kojim će to pitanje biti skinuto sa dnevnoga reda.

A sada se nameće pitanje, ko je legitiman da reši taj važan, velik i težak problem. Po pisanju nekih novina ta je legitimacija potpuno neosporna, ona pripada Jugoslovenskoj radikalnoj zajednici, a preko nje sadanjoj Vladi. To je iz temelja pogrešno iz ovih razloga. Prvo, način kojim su provedeni poslednji izbori, ne dozvoljava da se proglašeni rezultat izbora smatra pravim izražajem narodne volje, već je to falzifikovana volja naroda. (**Miloš Dragović:** Vi nikada u Petrinji ne biste bili izabrani!) Ja nisam izabran, dragi kolega. Kako ću biti izabran, kad sam ja tamo jedna bela vrana? Ja sam jugoslovenski nacionalista gotovo jedan jedini. Ko će me birati? Valjda protivnici?

Prava narodna volja bila bi samo ona volja, koja bi bila izražena općim, tajnim glasanjem u potpuno slobodno provedenim izborima. Samo tako izabrana većina imala bi puni autoritet pravog, istinskog predstavnika naroda.

I u tako idealno provedenim izborima, neophodno bi bilo potrebno da se u izbore išlo sa jasnom i određenom izbornom parolom „izabrana većina imade da konačno reši Hrvatsko pitanje“.

U svake izbore ide se sa izbornim parolama, što znači da kandidati moraju biračima jasno prikazati glavni zadatak izabrane većine, a kod poslednjih izbora, izborna parola nije bila: definitivno rešenje Hrvatskog pitanja.

Ova je vlada partijska vlada, vlada jedne političke stranke, a takav krupni problem, kao što je Hrvatsko pitanje, može da reši samo koncentraciona vlada, što znači: vlada sastavljena od lica koja predstavljaju različita politička gledišta u narodu.

Samo takova vlada može da pruži garanciju da će njezino rešenje biti rezultanta raznih pogleda u narodu.

Vi, gospodo, od većine, nosite svu vlast u ovoj zemlji, ali i svu odgovornost, koja iz toga izlazi.

Hrvatsko pitanje je goruće pitanje, čije rešenje ne podnosi nikakova odlaganja. Dvanaesti je čas. Ono je tako važno, a potreba njegovog rešenja tako hitna da je svaki dan, svaki čas dragocen. Vremena su takova da zaista danas možemo reći: ne zna dan šta nosi noć: Deliberante Roma, Saguntum perit!

Hitnost je tolika, da ona gura u pozadinu teoretska pitanja formaliteta i traži zdravo meritorno rešenje, a za takovo — po mome mišljenju — može dati garanciju samo koncentraciona vlada.

Hitnost toga pitanja je takve prirode, da traži zdravo rešenje, koje može dati samo koncentraciona vlada. (**Bogoljub Kujundžić:** Idemo još i dalje. Mi želimo da dr. Maček obrazuje vladu i da preuzme odgovornost za te izbore, samo da ga jednom vidimo.) Gospodine Ministre, budite uvereni da i ja isto to mislim. (**Bogoljub Kujundžić:** Svi smo za to, vidite!) Tu se slažemo stoprocentno. (**Bogoljub Kujundžić:** Neka dođe i neka preuzme vlast, pa neka sprovede izbore!) Ja ne znam da li je izjavio sve što se go-

vori (Jedan glas: U „Jutarnjem listu“ to stoji. — **Dr. Grga Andelinović:** Ja imam celu izjavu na nemačkom jeziku, ali malo drugačiju!)

Gospodo senatori, nama pristalicama Jugoslovenske nacionalne stranke počelo se prebacivati sa izvesne strane da smo napustili svoju ideologiju, da smo napustili ideju narodnog jedinstva. To datira od časa naše izjave da smatramo potrebnim da se Hrvatsko pitanje reši kao jedno od najhitnijih naših pitanja.

U izbornoj borbi ti prigovori pretvorili su se u pravu kampanju protiv nas u kojoj se išlo tako daleko, da su naše prve ljude proglašavali izdajicama. — Ljude koji su u ratu i u miru dovoljno posvedočili svoj patriotizam, svoju ljubav i odanost otadžbini

A danas? Danas eto vidite u deklaraciji Kraljevske vlade onu istu konstataciju, zbog koje su nas hteli staviti na sramni stub, i za tu vladu, koja je samo drugo izdanje, ili bolje reći nastavak one izborne, kao i za njezinu deklaraciju glasaju oni, koji su nas zbog takve iste izjave proglasili izdajicama.

Mi smo svojom rezolucijom poduprli zahtev za rešenje hrvatskog pitanja i stupili u izbornu kolaboraciju sa g. dr. Mačekom ne prezajući od pogrda sa izvesne strane, kojima smo se izvrgli, jer smo taj svoj korak smatrali svojom patriotskom dužnosti, ali nismo napustili svoju ideologiju. (Jedan glas: To je lepo!)

Gospodo senatori, kad je neko do u srž prožet spoznajom i svešću da smo mi Srbi, Hrvati i Slovenci jedan narod, kako bi on to mogao od sebe odvojiti i iz sebe iščupati. To je posvema nemoguće.

Dopustiću da je ta naša ideja potisnuta u pozadinu. (Jedan glas: I to je tačno.) To se događa svakoj ideji. Doći će vreme kada će ona opet dominirati.

Budite uvereni, gospodo senatori, da bi mi najvoleli kad bi se hrvatsko pitanje rešilo stoprocentno na osnovici naše ideologije, i niko sretniji od nas, kad bi se to tako rešilo, ali mi smo toliko realni, da računamo sa relacijama snage, a toliko patriote, da ne možemo kočiti rešavanje najvažnijeg našeg problema zbog toga što ga ne rešavamo mi sami i što drugi neće da ga reše po našem receptu.

Ništa me ne može pokolebati u mojoj čvrstoj veri, da će se u dogledno vreme doći do spoznaje, da je ipak najbolja, najpravednija i najpraktičnija osnovica za rešavanje svih naših nacionalnih pitanja načelo: jedan narod sa jednakim dužnostima i jednakim pravina za sve. (Odobranje).

Gospodo senatori, na današnjoj vladinoj većini leži sva odgovornost, a to je preveliki teret za njezina slaba leđa.

Vladine su reči, da se ranije taktiziralo zavlacenjem. Ne dajte, da se sada zavlaci taktiziranjem.

Nakon ovog letimičnog pogleda na naše političke prilike dopustite mi, gospodo senatori, nekoliko opazaka. Prva bi bila u pogledu ispoljavanja partijske pripadnosti činovnika. Iz redova činovnika često se čuje opaska da bi trebalo sve činovnike potpuno depolitizirati, i naprosto oduzeti im pravo glasa jer bi to bila jedina mogućnost da se oslobode pritiska vlade da stupe u organizacije vladine stranke. Nažalost, mora se priznati da su žalbe činovnika u tom pravcu opravdane, no ipak to još ne bi opravdavalo takvo radikalno sredstvo rešenja, jer bi dostajala tolerancija sa strane vlade. Imade jedna pojava u redovima činovnika u vezi sa partijskom pripadnošću koja nije zdrava i na koju treba naročito upozoriti. Uvela

se moda da se činovnici, pristaše vladine stranke, organizuju u posebne činovničke partijske organizacije. Tako imademo organizaciju železničkih činovnika, pristaša Jugoslovenske radikalne zajednice, organizaciju učitelja, pristaša Jugoslovenske radikalne zajednice, a u novije doba i organizaciju finansijskih činovnika pristaša Jugoslovenske radikalne zajednice. Fali nam samo da se tako organizuju još i profesori, pa možda i sudije da anomalija bude veća. To je bezuvjetno vrlo nezgodna pojava i ne znam kuda bi to dovelo, kada bi se po istom sistemu organizirali i činovnici, pristalice ostalih partija kojima se mora priznati jednako pravo kao i onim prvima. To znači ne samo neke vrste pritisak na činovnike da se upisuju u organizacije protiv uverenja i protiv volje; već to znači još i pravljenje jaza između činovnika drugova, što im može biti samo na štetu. Dokle se trpi i dozvoljava takove nezgodne pojave, mora se razumeti vapaj mnogih i mnogih činovnika da bi bilo najpametnije kad bi im se oduzelo pravo glasa. To traže oni činovnici koji žele da budu u prvom redu dobri i ispravni činovnici i da budu osigurani protiv nestrlijivih partiskih organizatora.

Druga bi opaska bila, gospodo senatori, u pogledu repariranja nepravda. G. Predsednik Vlade bio je vrlo ljubazan, kad je bila kod njega deputacija našega kluba zamoliti za što hitnije repariranje nepravda koje su se dogodile, i svečano nam je izjavio da će reparirati sve i da to nije nikakva blagodati, nikakav dar partijski, nego je to jedna potreba koju iziskuje smirivanje, koju iziskuju vera, nada, da će ova Vlada pravilno postupiti sa svima pristalicama sviju stranaka. Ja smatram svojom časnom i ugodnom dužnosti da sa ovog mesta zahvalim Gospodinu Predsedniku Vlade na ovoj lijepoj, odlučnoj i časnoj izjavi. Tu bih hteo da upozorim da imade u sudskim redovima gospode koja su bila ranije zbog političkih razloga penzionisana, a nakon toga — kad se je uvidelo da im je učinjeno krivo — reaktivisani, ali u to meduvreme oni su bili prikraćeni na svojim prinađležnostima, oni su gubili na godinama službe, oni su gubili na rangju.

Ja mislim da bi i to trebalo reparirati, mada je to bilo iz ranijih godina, jer kad se išlo za tim da se repariraju sve nepravde profesora, kojih ima velik broj, nekih 350, onda držim da bi bilo potpuno opravdano da se istom merom meri i sudijama, kojih je mali broj i da im se vrati sve ono što su izgubili, kad su bili u penziji a bez svoje krivice i jedino zbog svoje političke ispovesti.

Kad je reč o sudijama, gospodo senatori, onda mi dozvolite da spomenem, da bi i tu bila ne jedna reparacija, nego pravičan zahtev da se sudijama dade ono što im se do sada nije dalo, a na šta misle da imaju pravo da im se da. A to bi bilo pravo sudija Okružnih sudova da bi mogli biti unapređeni u treću činovničku grupu. To pravo imaju samo oni koji su bili šefovi Sreskih sudova, a nemaju ga one sudije koji su bili sudije Okružnog suda. Ja ne mogu videti u čemu je tu ratio legis, zakonodavčeva namisao, jer zašto bi oni bili manje vredni od ovih drugih. Oni svi vrše istu službu i ukoliko su vredni i nema zapreke i smetnje, držim da bi bilo potpuno pravo da im se omogući taj avanzman. To ne bi bilo tako teško učiniti jednom malom novelom u Zak. o sudijama. To bi se dalo vrlo lako i brzo učiniti. Osim toga držim, gospodo senatori, da bi taj Zakon o sudijama bio potreban i zbog toga, da se već jednom pozitivnim specijalnim zakonom utvrdi i nepremestivost sudija. Istina je, da Ustav ima ustanovu da na-

kon 5 godina trajanja Ustava sudije postaju nepremestivi, ali ima i ta ustanova, da sve što je na snazi, ostaje tako dugo na snazi, dok se ne izmeni novim specijalnim zakonom. Prema tome je sporno pravno pitanje da li se mogu smatrati sudije nepremestivima ili ne, samo s obzirom na to što je 5 godina izminulo, a nije donet novi zakon kojim bi im se ta nepremestivost garantovala. Naše vrhovne instancije u tom pogledu kolebaju, nisu na čisto. Kraljevska vlada ranije, a i sada, kako vidim po amandmanima, zastupa stanovište da se ustanove Ustava imaju respektovati bez obzira na taj specijalni zakon koji još nije donet i da se smatraju sudije nepremestivima. To je tumačenje zakona, ali tumačenje može da bude i drukčije, ako bi to onima, tj. g. g. Ministrima, konveniralo. Zato držim da bi pravda tražila da se to pitanje neće moći više teoretski natezati da li postoji ili ne postoji nepremestivost, nego da se jednom novelom Zakona o sudijama ta nepremestivost, zagarantuje specijalnom ustanovom. To traže sudije i one imaju na to pravo, a ima na to pravo i svaki naš građanin koji traži od sudova pravdu. Sasvim je drukčije poverenje stranke u sudiju kad zna da joj sudi sudija koga niko neće moći pozivati na odgovornost, nego onda kad je on zavisao od vlade i kad on može da bude premešten kud on ne bi želeo.

To držim, gospodo senatori, da bi bila jedna hitna potreba i ja molim g. Ministra pravde da bi se zauzeo da se ovim dvema stvarima što skorije udovolji, tj. da se reparira ono što je bilo učinjeno ranije sudijama krivo, za tim da im se omogući promaknuće u III činovničku grupu i da im se zagaranjuje nepremestivost. Prigodom budžetske rasprave u Finansiskom odboru Narodne skupštine raspravljao se i amandman o depolitizaciji sudija. Bili su različiti predlozi, predlozi koji su išli za tim da se sudijama oduzme mogućnost da se javno ističu kao pristalice ma koje političke stranke. Taj amandman nije prihvaćen, ali je ipak jedna ustanova primljena, a to je u § 39 stav 5 u kojem se određuje da sudija koji bude izabran za narodnog poslanika ne može biti sudijom u opsegu onog okruga u kojemu je biran u roku od tri godine nakon izbora. Ja ne znam što je rukovodilo one koji su takvu odredbu tražili i primili, ali držim da je taj krug malo preširok. Jedan okrug može imati 5, 7, 10 pa i 12 srezova, pa zato držim da nema potrebe da se u tako širokom okrugu onemogućuju sudijama reaktivacija. (Dr. Vaso Glušac: A ako je on okružni sudija?) Tamo ne kaže koji sudija, to može biti sreski i okružni sudija. (Ministar građevina dr. Miho Krek: Ali ako je okružni sudija morali smo to diferencirati.) Ako se mislilo na sudiju Okružnog suda, onda razumem.

Potpredsednik dr. Mile Miškulin: Molim gospodina govornika da završi, jer smo se bili prethodno sporazumeli da budemo gotovi u 6 sati.

Dr. Josip Nemeć (nastavlja): Mi smo rekli da završimo u 7 sati. (Glasovi sa desnice: Sada je već pola osam!) Gospodo, ušlo je već u običaj da se u Finansiski zakon unose amandmani od velike važnosti, tj. ulaze u amandmane takve materije koje bi bezuslovno trebalo raspraviti pred Narodnim predstavništvom redovnim putem. Takva bi jedna ustanova bila § 34 stav 8, o kojoj je već govorio naš poštovani kolega dr. Kramer, a to je prenos verozakonskih zaklada katoličke crkve u vlasnost i upravu katoličke crkve i vrhovni državni nadzor nad upravom te imovine. Ovo je tako krupno pitanje, naročito što se traži nadzor države nad imovinom, koja se potpuno prenosi u vlasnost katoličke crkve. Jer, ako je nešto

predano u potpunu vlasnost katoličke crkve, onda ja ne vidim otkuda pravo države da kontrolira crkvu kako će ona sa tom imovinom upravljati. (Fran Smodej: Pa crkva se ne buni protiv toga!) Ja ne govorim sa gledišta crkve nego kao pravnik. (Ministar građevina dr. Miho Krek: To nije ništa drugo, nego status quo ante, jer je i ranije bio neki nadzor, dokle je bila zaklada.) Ali će ta zaklada uredbom prestati.

Ja moram naglasiti, da ne bih želio, da se misli, da ja tu želim govoriti možda protiv interesa katoličke crkve. Ja sam daleko od toga. Moram naglasiti, što je već naglasio moj uvaženi drug g. dr. Kramer, što smo prošle godine naglasili, da smo mi pobornici toga da crkve budu potpuno izjednačene. Ja sam to spomenuo kao jedan primer, kako se u Finansijski zakon unosi ono što ne bi smelo da se unosi. To isto imate, gospodo, u jednom drugom paragrafu, da se imadu uredbom menjati ustanove gradanskoga parničnoga postupka. To je, gospodo, jedna tako važna i krupna stvar, da držim, da to ne bi smelo ići bez redovitog puta i da bi trebalo tu stvar rešavati u Odboru i Plenumu Narodnoga predstavništva. (Ministar građevina dr. Miho Krek: To su stvari, po kojima su saslušani svi stručni krugovi.) Ja držim, Gospodine Ministre, da svaki član Narodnoga predstavništva ima pravo da sudeluje kod izmene jedne tako važne ustanove, kao što je Gradanski parnični postupak. (Ministar građevina dr. Miho Krek: Znaete, da imade stvari, koje su hitno potrebne da se menjaju.)

Potpredsednik dr. Đura Kotur: Ja bih molio, gospodine senatore, da dovršite svoj govor, jer je već vreme isteklo, a uostalom ovo spada u specijalnu debatu.

Dr. Josip Nemeć: Mi nećemo govoriti u specijalnoj debati.

Potpredsednik dr. Đura Kotur: Vreme je već prošlo, izvolite svršiti.

Dr. Josip Nemeć: Još bih samo malo vremena molio.

Gospodo senatori, ja bih vas molio, da ove moje poglede i ove moje misli koje sam imao čast da pred vas iznesem, uzmete kao izliv moga dubokog uverenja, kao želju da i ja nešto doprinesem razbistravanju naših pojmova u ovim teškim momentima kao što su ovi, u kojima sada živimo. Ja mislim, da nije na odmet, što je i Kraljevska vlada sa gospodom od većine imala prilike da sluša od opozicije naša mišljenja, naše poglede i sugestije, a samo moram reći da mi je vrlo žao, što mi nemamo prilike da od vas gospode iz većine čujemo vaše poglede i vaša mišljenja. Kada se iskreno govori, može biti od velike koristi.

Ja ću završiti, gospodo, sa željom da bi se najbitnije naše pitanje, hrvatsko pitanje, rešilo što skorije i što meritornije na potpuno zadovoljstvo svih delova našega naroda tako da bi mogli mirno reći da je Jugoslavija čvrsta i moćna i pod vodstvom naše junačke dinastije Karadorđevića snažna, da će moći odbiti svaki sudar i iznutra i izvana. (Burni aplauz).

Potpredsednik dr. Đura Kotur: Реч има сенатор г. Дунић.

Радослав Дунић: Господо сенатори, ја сам јуче чуо, а то сте чули и ви, кад ја неш уважаени колега г. Лујо Војновић прочитао декларацију Клуба Југословенске радикалне заједнице сенатора. Та декларација по мојем мишљењу добила је само једно, тукла је рекорд покојног др Владана Ђорђевића, код кога се за мање минута гласало више милиона за ондашњи буџет свега од 65 ми-

лиона динара. Његова је декларација трајала 4 минута и за та 4 минута одобрено је око 14 милијарди динара буџета.

У тој декларацији Клуб ЈРЗ констатује да је данас врло тешко стање у свету, па логично и код нас. Али у том тешком стању много полаже на нашу јуначку војску. Једна интересантна ствар је та, да се ова декларација овако како је изговорена не слаже са фактичним стањем, јер када се много полаже на јуначку војску, онда се морало водити рачуна и морало се мало говорити о буџету и Финансијском закону који уз тај буџет иде. Молим вас у параграфу 19 Финансијског закона стоји да се оснива фонд Народне одбране. У том параграфу стоји још и то, да се из тога Фонда који ће трајати 10 година, даје за војску 350 милиона годишње, а остатак ће се употребљавати за исплату камата дугова, који су до сада учињени. Па када се полагало на ту јуначку војску и када се ослањало на њу, зашто г. сенатори из Јерезе нису тражили да влада тај параграф измени и донесе одлуку по којој ће се на мах задужити макар и 10 милијарди, што би се одмах уступило војсци, па тек онда из овог фонда да се исплаћује то задужење. Видите ли ви, господо, зато да би се направили друмови, што кажу сељаци за господска кола, да би се кроз разне варошице и разна села, рецимо Брус, Блаце, Крушевац итд. направила некаква скупочена калдрма и задовољили бирачи, може да се направи једно задужење од 4 милијарде, а за ову храбру војску не може. (Др. Живадин Стефановић: Од 4 милијарде динара добија и војска!) Ја знам, добија војска и молим да ми нико не упада у реч, јер ја за ове 4 године никоме никада нисам упао у реч и ја мислим да то није достојно лепо васпитаног човека. Ја мислим, господо, да је дужност и владе и странке од које та влада произилази, да на овај начин помогне земљу и војску у тешким приликама. Није сада, господо, време када се ратује само пушкама, топовима, митраљезима и бомбама, него је време када се техника тако значајно развила да што уради данас, после 5 дана не вреди. Нико нас неће чекати да се ми 10 година спремамо, па да после 10 година кажемо: спремни смо!, јер будите уверени да са обзиром на развитак ратне технике, нема ни једне војске која може рећи да је спремна. Ако је данас спремна, после месец дана није, јер може да се неки други проналазак јави. Ви знате да су до скоро били авиона са брзином од 250 до 300 километара, а да сада иду на 900 километара. Шта се ради са старим авионима, баца се у старо гвожђе. Спремање војске не може се одуговлачити неколико година, то мора бити на мах, војска мора имати новац одмах и ја мислим да не би била рђава ствар, да Краљевска влада, ако јој Бог да подужи век, размисли о овом и да нађе пута и начина, како ће војсци дати што пре оно што јој треба.

Поред овога, што је то сметнуто са ума, кад се писала та декларација о изгласавању тих милијарди, сметнуто је са ума још нешто, о чему је Народно представништво дужно да води рачуна. Сметнуто је са ума, господо сенатори, да се види, где се дева „цар Немање благо“. Сметнуто је са ума, да се уз буџет, уз Финансијски закон размотре завршни рачуни и да се види, где су отишли они новци, које је Претставништво ранијим владама и прошлој влади давало. Јер видите ли ви, господо, какве се ствари дешавају? Ја сам читао

стенографске белешке Народне скупштине, па сам тамо нашао, да је један од господе говорника, који је стручно лице за те ствари, изнео, да је прошла влада — влада Милана Стојадиновића, имала један дуг код Народне банке од 1.672 милиона динара. И како Народна банка по закону не може давати дугорочне зајмове, како се то мора плаћати, онда је Краљевска влада, мислим, како је он казао 25 фебруара 1937 године, донела једну одлуку, да тај дуг код Народне банке претвори у дугорочан зајам. Наравно, Народна банка не може се противити томе, јер то доноси Краљевска влада. И с тим дугом, с тим дугорочним зајмом шта бива? — Уноси се у обртни капитал као готовина тако, да би се из тога обртног капитала, у коме је представљена толика готовина од милијарде и 672 милиона исплатили ранији остаји дугова око 900 милиона динара. Е па кад то тај човек говори и кад смо то требали сви да чујемо, онда смо били дужни да размислимо завршни рачун и да видимо: шта се с новцем ради и да не дозвољавамо да се у Финансијски закон унесе параграф 133 у коме се каже: Прима се к знању и одобрава завршни рачун. Нити знамо шта је тамо, нити знамо зашто су паре трошене, ни да су им то одобравали. То су, господо сенатори, погрешке, каје ће нам се тешко светити.

Ја мислим да и она декларација владине већине у Сенату није постигла добар успех, није постигла оно што се жели, него је постигла обрнути резултат. Тиме није учињена влади никаква услуга, а још мање овоме високом Дому. Јер таква декларација даје само доказа о томе, да је Сенат једна установа стараца, која није у стању да издржи ни једну буџетску дебату, даје доказа, да је толико индиферентан за те ствари, да о томе нећу говорити. (Др. Живадин Стефановић: Није то тачно, господине!).

Поред овога, та и таква декларација није учинила ни то, није направила такав утисак, да се мало смире духови, да се смире срца нашег народа, која дрхте, јер не знају шта ће им се сутра десити с обзиром на ову вратоломну брзину, како се решавају међународне ствари, него је, напротив, створено једно мишљење: кад се буџет у Скупштини и Сенату решава за толико и толико дана, биће онда рата. Ја мислим да је потребно да сви ви који живите у народу, то чујете и да то знаге и да зато треба обратити пажњу на то расположење народа и на његово мишљење.

Господо, ја сам прошле године, приликом буџетске дебате, а и као члан Финансијског одбора онда тврдио, да наши буџети морају бити сваке године све већи, а то стога што у буџетирању код нас нема оних основних принципа за државно буџетирање: истине и јавности. Истине нема, јер ви у цифарском делу буџета видите само лепо поређане цифре, које направе вешти људи, а јавности нема стога, што ви у Финансијски закон уносите многе и многе ствари, које су завијене у сто крпа, које су писане јероглифима, које не може сваки човек разумети. И прошле године се тврдило да је буџет 12.180.000.000.— динара, тако се и раније године тврдило да је буџет оно што је у том цифарском делу изнето. Међутим, узмите Финансијски закон од 1935 године до данас, па ћете се уверити да је кроз те законе утрошено било путем задужења, било путем кредита око 11 милијарди динара, исто онако као што је у садашњем

буџету изнето да је он толики. Међутим, ви у Финансијском закону без оптерећења општих такса, трошаринских такса и без оптерећења по параграфу 19 Финансијског закона имате још плус одобрења за задужење из отвореног кредита за једну милијарду и 100 милиона динара, — те према томе буџет за идућу годину не износи 12 милијарди и 900 и неколико милиона, него износи око 14 милијарди динара. (*Извештај Фран Смодеј, смејући се: Ова трвдња није основана!*) Ви се увек смејете, господине.

Поред овога, господине сенатори, ви се сећате, они који су били чланови Финансијског одбора, да је било обећано да Финансијски закон неће бити оно што је раније био, него да ће бити де факто Финансијски закон који ће прописати како се извршује буџет; да неће бити више омнибус, како је говорио г. д-р Стојадиновић. Ове године видимо да тај омнибус бива све већи и све пунији.

Ми имамо, господине, у овом буџету толико много амандмана који се односе и на Грађевински закон и на Кривички закон и на Закон о трошарини и на Закон о порези и на Закон о чиновницима, тако да је од тога направљено једно чудо у којем се нико у администрацији и судству не може снаћи. Онај који је био адвокат, судија, полицијски чиновник, професор, или ма какав чиновник, он ће морати да направи погрешку, као што се те погрешке и дешавају. Било је случајева да се један спор пресуди па да се после годину дана тражи обновљење зато што ни судије ни адвокати нику могли да пронађу у Финансијском закону ону одредбу која руши пресуду. Тако састављен Финансијски закон чини да судска и управна власт, много пута и често пута и најчешће пута, направи и нехотице неку погрешку која утиче на осећање оних према којима се она врши, тако да осећају да им се чини неправда, да им се чини неправда. Ја бих молио, господине, да се једанпут дође до уверења да тако не бива.

Поред овога, господине сенатори, у Финансијском закону имате нешто што је најгора ствар, нешто што парламентаризам и тај појам о парламентаризму потпуно ништи. Ви врло добро знате да у чл. 26 Устава за Краљевину Југославију пише да законодавну власт врши Краљ и Народно претставништво, то ће рећи да сваки закон треба да изађе пред Народно претставништво да га оно претресе и потом Краљ усвоји. Међутим, и у прошлом и у овом Финансијском закону имате масу одредаба које дозвољавају појединим министрима да могу донети уредбе са силом законском, које ће уредбе регулисати многа питања која би требало да се регулишу редовним путем, путем закона и преко Народног претставништва.

Ви имате тамо одредаба које мењају Закон о унутрашњој управи и Закон о општинама. Из тих прописа може се донети један закључак: да ова Влада не жели да уради оно на што се обвезала оном мотивацијом у својој оставци, него жели да влада. Ви, господине, знате врло добро како је пала влада г. д-р Милана Стојадиновића. Знате да је 3 фебруара колега г. Кујунџић држао један говор, и у том говору су гг. министри Драгиша Цветковић, Спахо, Куленовић, Крек и Сној нашли разлога за то да направе кризу владе. Дакле, они су употребили тај говор г. Кујунџића као казус бели, као разлог да могу поднети оставку. Међутим, сви ми врло добро знамо да је у кабинету д-ра Милана

Стојадиновића постојала једна неслога, једна размирица, и знамо ко је кога мирисао и како. Знамо ми врло добро да је кабинет г. д-ра Милана Стојадиновића пао онога момента када је наш уважени г. претседник д-р Корошец изишао из владе. Оно остало је све само маска да се прикрије право стање ствари, да се прикрије како извесна господа нису трпела поједине министре који су били у тој влади. И кад то тако стоји, господине, онда је чудновата и непојмљива ствар како се то слаже с оном мотивацијом оних министара који су поднели те оставке. Значи да је влада д-ра Милана Стојадиновића била запрека да се реши хрватско питање, и зато они дају оставке, да би се образовала влада која ће имати да реши хрватско питање. Настаје питање да ли је ова данашња влада у ствари влада д-ра Милана Стојадиновића или г. Драгише Цветковића? Настаје питање да ли је то нова влада или стара влада. (**Д-р Грга Анђелиновић:** Питајте г. Кујунџића! — **Богољуб Кујунџић:** Не питајте мене! — Смех.) По целој манипулацији, по целом поступку који се десио приликом оставке прошле владе и образовања ове Владе, ја долазим до закључка да је ова Влада продужење владе г. д-ра Милана Стојадиновића, јер је и ова Влада изашла из оне Јерезе из које је постала и прошла влада. Остали су ту и даље Јерарси, а само је један Јерарх упућен кући на одмор. И сада, господине, настаје питање: да ли ова Влада г. Драгише Цветковића има намеру да реши хрватско питање. За ових 50 дана откако је та Влада обрзована, ја нисам видео ни један разлог из кога бих дошао до закључка да она ради на томе. Ми само чујемо приче, разговоре и лепе речи, али од дела ништа. А да они не мисле да врше споразум са Хрватима и да реше једно питање које притискује ову земљу већ 20 година, које кошта ову земљу и материјално и морално, које кошта и много нерава, најбољи је доказ оно што су они унели у Финансијски закон и што намеравају да раде. Некада је г. Милан Стојадиновић разбијао постојеће странке да би остала само његова странка; а сада господи разбијају и г. Мачека да би га онемогућили. Знају они врло добро шта предузимају и шта раде, а и ми то добро знамо. Малочас је г. колега питао: зашто је г. Стојадиновић распустио прошлу Скупштину и расписао нове изборе, иако јој мандат још није истекао.

Господине, нама је свима јасно да смо то пратили и читали да је д-р Мачек тражио партнера за закључење споразума, тражин правог претставника српског народа, јер — вели — ова парница постоји између Срба и Хрвата. И г. д-р Милан Стојадиновић да би доказао да је он његов партнер, јер она скупштина није била његова, него је била изабрана за Бошка Јевтића па је за 24 сата пресалдумила на другу страну, наредио је изборе са жељом да он добије поверење народа, да он добије већину и да каже: ја сам претставник српског народа и ја имам право по вашем захтеву да решавам то хрватско питање.

Свима је познато, како су избори текли. О томе је било речи у Народној скупштини, али, господине, ја сам стар човек, ја сам прошао и видео многе изборе у овој земљи, али оваке изборе нисам видео. Никада ја нисам могао да дођем на мисао, на коју је дошао онај начелник Среза неготинског, тај Жугић, који је издао једну наредбу против члана 9 и 6 Устава да похапси све грађане

свога среза! Он је издао наредбу под званичним бројем и печатом, па вели како су се почели протурати разни гласови, не знам због комуниста и ово и оно, и наређује да се нико не може кренути из свога среза из места у место, и да странци који долазе у Срез неготински, не могу ићи, док не добију потписану дозволу. Па то је један скандал шта тај човек ради. Па, ви сте чули ваљда да је око 300 људи било избегло, да је пре пет шест дана било тридесет њих у апсу, кобајаги по Закону о заштити државе, и данас се апсе и терају и даље, а 18 о. м. кажњен је и ухапшен Марко Марковић из Кобишнице зато што је приликом доласка Петра Живковића био на дочеку у Неготину. (Др. Живадин Стефановић: Шта је радио Мирко Косић? Њега не познајете?)

Ја се ослањам на реч г. Претседника Владе који је нашим претставницима изјавио да ће ово све поправити, да ће се све репарирати, да ће свако доћи на своје место и да ће наредити да се та гоњења и терор не врши, па му обраћам пажњу и на овај случај, који се десио ономад и молим га — нема га ту — али то ће му се без сумње рећи, да једанпут тога среског начелника утера у границе закона и да види да ли тај срески начелник и даље може остати на оном месту на коме је.

Ја, господо, хоћу да завршим и на крају да кажем ово. То што рекох отоич, то хрватско питање је једна мора која нас прати готово од ослобођења па све до данас. 20 година се једнако говори о томе, када ће се свршити спор између Срба и Хрвата. Почело се на разне начине, излазило се на изборе са том паролем, писало се преко новина, мешали су се унутра разни фактори, разна удружења и разне подземне силе које су то

квариле, и после 20 година ми стојимо на истој тачки, а чини ми се и горе него у почетку.

Ја мислим да се друкчије то питање и не може решити него по угледу на све остали земље, које сада у овим тешким временима када се државе освајају и руше пре него што се руши једна најгора страћара, решавају хитно и озбиљно сва питања, и ја мислим да је најзгодније да у овом времену позову се најпатриотскији људи, најчеститији и најбољи људи из свих партија и свих фракција из ове земље међу браћом Србима, Хрватима и Словенцима који ће то питање у споразуму са Круном да реше. Али не износити га никако на јавност, јер ако то буде било, господо, доћи ће ту група франковаца, доћи ће група Јевреја, доћи ће људи са стране да праве што више забуне и метежа, да се то питање ипак не реши.

Међутим, решење тога питања је од пресудне важности за егзистенцију наше земље.

Г. Претседник није овде, желео бих да му кажем да сам ја познавао његовог оца врло добро, да сам га познавао као доброг војника и доброг патристу и да верујем да и он може бити такав и да би он као патриота учинио највећу дужност и најлепше дело кад би поднео оставку Круни заједно са својом Владом и молио Круну да образује такву Владу која би то питање решила. Дотле док се то питање не реши нема нама живота и просперитета. (Одобравање и аплауз на левици.)

Претседник др. Антон Корошец: Господо сенатори, с вашим пристанком данашњу седницу закључујем, а идућу заказујем за сутра у четвртак у 9 часова пре подне, са продужењем данашњег дневног реда.

Седница је закључена у 20 часова.

